

Odnos između islama i islamskog fundamentalizma

Ezgeta, Domagoj

Master's thesis / Diplomski rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Catholic Faculty of Theology / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Katolički bogoslovni fakultet u Đakovu**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:120:479635>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-05**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Catholic Faculty of Theology](#)

SVEUČILIŠE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

KATOLIČKI BOGOSLOVNI FAKULTET U ĐAKOVU

**ODNOS IZMEĐU ISLAMA I ISLAMSKOG
FUNDAMENTALIZMA**

Diplomski rad

Mentor:

Doc. dr. sc. Davor Vuković

Student:

Domagoj Ezgeta

Đakovo, 2019.

Sadržaj

Sažetak	2
Summary	3
UVOD	4
1. ISLAM	5
1.1. Uvodne misli o islamu	5
1.2. Sveta knjiga muslimana – Kur'an.....	8
1.3. Etika islama.....	10
1.3.1. Islam o porocima	12
1.3.2. Ostale zabrane i ustručavanja u islamu	13
1.3.3. Zaključne misli o islamu	14
2. ISLAMSKI FUNDAMENTALIZAM	15
2.1. Što je fundamentalizam?	15
2.2. Islamski fundamentalizam kao povratak izvorima	16
2.3. Shvaćanje džihada kod muslimana	18
2.4. Islam u odnosu s drugim narodima	19
2.5. Nasilje u islamu.....	20
2.5.1. Izvorni islam o nasilju	20
2.5.2. Devijantne nasilne skupine.....	21
2.5.3. Potencijalno rješenje za nasilje u islamu	23
2.6. Zaključne misli o islamskom fundamentalizmu	24
3. ISLAM ONKRAJ FUNDAMENTALIZMA	25
3.1. Dodirne točke kršćanstva i islama.....	25
3.2. Razlike između kršćanstva i islama	26
3.3. Dijalog s islamom	27
3.3.1. Sudionici te načini i putevi dijaloga	30
3.3.2. Granice međureligijskog dijaloga i važnost kršćanskog navještaja	33
3.4. Zaključno o islamu onkraj fundamentalizma.....	34
ZAKLJUČAK	37
BIBLIOGRAFIJA	39

Sažetak

U vremenu u kojem je sve više islamskih nasilnih skupina koje su na krivi način shvatile fundamentalizam, postavlja se pitanje kako islam može nadvladati taj problem. Multikulturalnost, koja je jedno od najvažnijih obilježja današnjeg vremena, nažalost često doprinosi tom problemu, posebno kad uzmemo u obzir da se islamski narodi vrlo često ne žele prilagoditi europskim ili svjetskim državama u kojima ne predstavljaju većinski dio stanovništva. Zato u prvom dijelu rada donosimo uvodne misli o islamu, kako bismo se bolje upoznali s mentalitetom muslimanâ i njihove zajednice. Nadalje, drugi dio je prikaz središnje teme rada – islamskog fundamentalizma. Također, ovaj dio rada govori i o odnosu islama prema drugim narodima te o devijantnim nasilnim skupinama koje, zbog iskrivljenog poimanja fundamentalizma sve pripadnike drugih religija smatraju nevjernicima koji se trebaju obratiti na islam. Treći je dio posvećen smjernicama za nadvladavanje islamskog fundamentalizma. Tu je prvenstveno istaknut dijalog muslimana i kršćana kao put prema rješavanju islamskog problema s fundamentalizmom. Također, u ovom dijelu je naglašena vrijednost, ali i određene dvojbe i nedorečenosti s obzirom na pretpostavke islamsko-kršćanskog dijaloga.

Ključne riječi: islam, Kur'an, islamski fundamentalizam, nasilje, dijalog

Summary

The relationship between Islam and Islamic fundamentalism

In times when there are more and more violent Islamic groups who do not understand fundamentalism, arises the question of how can Islam overcome this issue. Multiculturalism, one of the most important characteristics of society nowadays, often contributes to this problem, especially if we take into consideration the fact that Islamic people often do not want to adapt to European or other countries in which they do not represent the majority of the population. The first part of this thesis is an introduction to Islam so that the reader can better understand the mentality of the Muslim community. Further, the second part is a review of the central theme of the paper - Islamic fundamentalism. This part also addresses the relation of Islam to the other people and to the deviant and violent groups who, because of their distorted view of fundamentalism, consider that the members of any other religion are infidels who should be converted to Islam. The third part is dedicated to guidelines to overcoming Islamic fundamentalism. It primarily emphasizes the value of dialogue between Muslims and Christians as a path towards the solution for this Islamic fundamentalism issue. Also, this section emphasizes the value, but also certain doubts and ambiguities about the assumptions of Islamic-Christian dialogue.

Keywords: Islam, Kur' an, Islamic fundamentalism, violence, dialogue

UVOD

Cilj ovog rada je promišljanje o islamskom fundamentalizmu kao mogućem problemu u današnje vrijeme, kada nažalost možemo čuti sve više vijesti vezanih uz nasilje islamskih ekstremista, pa čak i fundamentalista. Naime, u mnogim slučajevima je razlog takve vrste nasilja loše shvaćanje islamskog fundamentalizma i stoga je potrebno promotriti koja su moguća rješenja za nadilaženje ovog problema te za uspješan dijalog između kršćana i muslimana.

U prvom dijelu ćemo iznijeti uvodne misli o islamu kako bismo se malo bolje upoznali s islamom kao religijom. Ovdje će biti potrebno predstaviti islam, svetu knjigu muslimana – Kur'an te neke stvari iz svakodnevnog života muslimana, posebno one vezane uz etiku islama.

Drugi dio će biti posvećen središnjoj temi rada – islamskom fundamentalizmu. Prije svega, važno će biti da se upoznamo s pojmom vjerskog fundamentalizma, kako bismo mogli vidjeti u čemu se razlikuje od islamskog fundamentalizma. Dakle, želimo sagledati na koji način i zašto dolazi do iskrivljenog shvaćanja fundamentalizma i *džihada*, što vodi prema nasilju islamskih ekstremista, o čemu će također biti riječ u ovom dijelu rada. Na samom kraju ovog dijela rada, pokušat ćemo donijeti potencijalno rješenje za nasilje u islamu.

Na samom kraju rada, u trećem dijelu, želimo sagledati kakve su mogućnosti za nadvladavanje islamskog fundamentalizma u onom negativnom kontekstu. Pažnja će posebno biti usmjerena ka dijalogu između kršćana i muslimana kao putu prema mirnom suživotu, životu onkraj fundamentalizma.

1. ISLAM

U prvom dijelu ćemo prikazati islam u općenitom smislu kako bismo se bolje upoznali s navedenom religijom. Cilj nam je promotriti islam iz jedne opće perspektive. Prvi dio rada ima za cilj ukazati na to kako bi trebao izgledati svakodnevni život muslimana, što možemo pronaći u njihovoj svetoj knjizi – Kur'anu te ćemo također promotriti što islam kao takav zabranjuje vjernicima.

1.1. Uvodne misli o islamu

Islam je druga najraširenija religija na svijetu, odmah iza kršćanstva, a prema predaji, ova religija je utemeljena u sedmom stoljeću. Pripadnici islama nazivaju se muslimani, koji čine većinsko stanovništvo u čak 59 zemalja diljem svijeta. Unatoč općenito raširenoj pretpostavci, većina muslimana ipak nisu Arapi. Zapravo, svega 20 posto od ukupno 1,6 milijardi muslimana potječe iz arapskih zemalja. Najveće muslimanske zajednice nalaze se u Indoneziji, Pakistanu, Bangladešu te Indiji. Arapska kultura i jezik su duboko obilježili islam, iako samo 20% muslimana govori arapskim jezikom, dok postoji ujedno i oko 5% arapskih kršćana.¹

Poput Židova i kršćana, muslimani su monoteisti. Oni vjeruju u jednoga Boga, Stvoritelja, Uzdržavatelja, Upravitelja i Suca svih ljudi.² Muslimani vjeruju u poslanike, ne samo Poslanika Muhameda, nego i poslanike, odnosno proroke židovske Biblije, uključujući Ibrahima, odnosno Abrahama i Musaa, odnosno Mojsija, te poslanike Novoga zavjeta, Isâa, odnosno Isusa i Yahjaa, odnosno Ivana Krstitelja. Muslimani također vjeruju u anđele, raj, pakao i Sudnji dan. Islam priznaje da je Božja objava bila primljena u Tori, Psalmima, Evanđeljima i Kur'anu. Kao što mi kršćani vjerujemo da je Objava sadržana u Novom zavjetu ispunjenje i upotpunjenje Staroga zavjeta, muslimani vjeruju da je Poslanik Muhamed, po meleku Džibrilu, odnosno anđelu Gabrijelu, od Boga primio svoje objave da se tako ispravi ona ljudska pogreška koja je ušla u Bibliju i u sustave židovskoga i kršćanskoga vjerovanja.³ Baš kao kršćanstvo i židovstvo, i islam je nastao na Srednjem Istoku. Ova religija nije nastala među nomadima, nego među stanovnicima grada koji su se bavili velikim trgovačkim poslovima. Trgovci iz Mekke

¹ Usp. S.K. SAMIR, *Islam na zapadu*, Veritas, Zagreb, 2015., str. 198.

² Usp. K. J. KUSCHEL, *Židovi, kršćani, muslimani – podrijetlo i budućnost*, Svjetlo riječi, Sarajevo, 2011., str. 621.

³ Usp. J. L. ESPOSITO, *Što bi svatko trebao znati o islamu*, FTI, Zagreb, 2003., str. 23.

su imali svoj hram Kabu, koji je bio drevno središte hodočašća, a njegova okolica je bila sveta.⁴ Budući da su Muhameda i njegove sljedbenike počeli sve više proganjati, postalo mu je nemoguće nastaviti s vjerskom djelatnošću u Mekki pa se 622. godine u pratnji sedamdesetak muškaraca i njihovih obitelji preselio u Medinu. Ovo preseljenje se naziva *hidžra* te označava početak islamske ere. Upravo u Medini je islamska vjera poprimila svoj konačan oblik.⁵

Treba naglasiti kako islam nije bila posve nova jednobožačka vjeroispovijest koja se pojavila u svojevrstnoj odvojenosti od drugih, odnosno u nekakvoj izolaciji. Muslimani vjeruju da se Bog ponajprije objavio Musau, odnosno Mojsiju, potom Isau, odnosno Isusu te konačno Muhamedu. Muhameda se ne smatra utemeljiteljem nove islamske religije, a poput biblijskih poslanika, odnosno proroka koji su došli prije njega, on je također bio vjerski obnovitelj. On je stekao brojne sljedbenike koji su se s njim sastajali i pridruživali mu se u štovanju Boga. Međutim, nisu sve njegove poruke bile dobro primljene. Naime, trgovci iz Mekke su se oštro pobunili zbog osude njihova ponašanja koje je sadržano u Kur'anu. Oni su govorili o starim poganskim bogovima, dok je Kur'an počeo isticati kako postoji jedan Bog i da druga božanstva ne postoje.⁶ Muhamed je rekao kako nije donio novu poruku nekog novog Boga, već poziva ljude da se vrate ispovijedanju jednoga, istinitoga Boga i načinu života koji su zaboravili ili se od njega udaljili.⁷

Postoje četiri izvora islamskog zakona, a prvi je Kur'an, sveta knjiga muslimana. Drugi izvor su Muhamedove upute i praktični primjeri, koji se nazivaju *sunet* i *hadis*. Treći izvor jest jednodušna suglasnost velikih islamskih zakonoznanaca (*idžma*), a četvrti jest teološko razmišljanje te logičke prosudbe po analogiji (*kijas*). Nadalje, u islamu je poznato pet općenito obvezatnih temeljnih zahtjeva, odnosno pet stupova, koji muslimana obvezuju u praksi. U spomenutih pet stupova pripadaju: dnevna molitva, post u mjesecu ramazanu, hodočašće u Mekku, davanje milostinje te na kraju, jedna kratka i vrlo široko shvaćena ispovjedna formula. Već kod prvog stupa možemo vidjeti razliku između islama i kršćanstva, budući da se u slučaju kod islama, molitva ni u svom obliku niti u vremenu prakticiranja ne prepušta na volju vjerniku. Naime, musliman to mora obaviti pet puta dnevno, unutar određenih dobnih granica koje ovise o sunčevu položaju. Njihova molitva se ne sastoji samo od riječi nego i od pokreta, koji

⁴ Usp. *Religije svijeta – Enciklopedijski priručnik*, KS, Zagreb, 1987., str. 311.

⁵ Usp. *Isto*, str. 312.

⁶ Usp. *Isto*, str. 311.

⁷ Usp. *Što bi svatko trebao znati o islamu*, str. 26.

su vrlo strogo regulirani. Nadalje, još veća različitost u shvaćanju se može vidjeti kod drugog „stupa“, kod posta. Mogli bismo reći da je kod nas post skoro pa potpuno izišao iz „mode“, a kod islama, u vrijeme posta se čovjek u potpunosti uzdržava od jela, pića, pušenja i spolnog općenja, sve od dolaska jutra pa do zalaska sunca, tijekom čitavog mjeseca ramazana.⁸

Također, uviđamo određene razlike i u idućim „stupovima“. Što se tiče hodočašća u Mekku, tu se iskustvo muslimanske solidarnosti podiže do svjetskih razmjera. Ovo hodočašće bi svaki musliman trebao barem jednom u životu ostvariti, a njegovi obredi potječu još iz predislamskog vremena, ali ih nijedan musliman ne smatra poganskima. Za vrijeme ovog hadža, ulazi se u stanje određene iznimne čistoće, koja se manifestira u određenim vanjskim oblicima kao što je posebna nošnja, propuštanje pranja i šišanja itd. Četvrti „stup“, onaj koji govori o dijeljenju milostinje (*zekat*), regulira karitativne obveze muslimana i pritom ovo dobročinstvo nema ništa sa savješću, već to nalaže zakon, kojim se uklanja opasnost da se savjest bogatih umiri davanjem preniske svote potrebitima. To sprječava propis u zakonu prema kojemu svaki vjernik mora u korist potrebitih dati jedan određeni postotak, između dva i deset posto njegove vrijednosti. Zanimljivo, zbog toga islam neće nikad imati problema s crkvenim porezom, jer njega zapravo sâm Bog nameće. Posljednji spomenuti „stup“, se jedini tiče vjere, a ne djela. On se reducira samo na ispovijest, a to je takozvana šahada koja se sastoji iz jedne dvočlane rečenice: „Ispovijedam da nema Boga osim jednog Boga, a Muhamed mu je poslanik (to jest njegov prorok).“ Treba naglasiti kako u islamskom svijetu svjedočenje ima uzvišenije značenje nego kod nas, budući da kod njih samo neporočan čovjek može svjedočiti.⁹

Nadalje, kad je riječ o islamskim svetkovinama, obiteljske svetkovine kao što su rođenje djeteta, obrezivanje, vjenčanje ili pogreb imaju veliku ulogu u muslimanskom društvu. Međutim, značenje tih svetkovina je umanjeno jer povezuju u cjelinu samo jedan manji dio zajednice, dok su istinske islamske svetkovine samo one koje objedinjuju sve članove muslimanske zajednice, a ima ih devet. Prva takva svetkovina jest veliko hodočašće (*hadž*) u mjesecu *zulhidždžetu*. Zatim, tu muslimani ubrajaju i blagdan žrtve – četverodnevna svečanost širom svijeta koja se podudara s krajem hodočašća u Mekku, prilikom koje se žrtvuju životinje, a meso se daje siromašnima,

⁸ Usp. H, KÜNG – J. VAN ESS, *Kršćanstvo i svjetske religije – Islam*, Svjetlo riječi, Livno, 1995., str. 82.-83.

⁹ Usp. *Isto*, str. 84.-85.

susjedima i rođacima. Treća ovakva svetkovina jest ramazanski post (*saum*), a tada se muslimani čitav mjesec od izlaska do zalaska Sunca suzdržavaju od jela i pića. Nadalje, tu se ubraja i blagdan završetka posta, što predstavlja veselu svečanost kojom se označava kraj *ramazana*, prilikom čega se daruju siromasi i djeca. Na petom mjestu istinskih islamskih svetkovina jest prorokov rođendan, koji se službeno slavi od 10. stoljeća. Čitav mjesec *rebiul-evvel* se provodi u slavljenju Muhamedova rođenja 571. godine, a mnogi pobožni muslimani se tomu protive jer smatraju da se tako Muhameda uzdiže na božanski nivo. Šesti ovakav blagdan jest Noć odluke (*Lejletu-l-kadr*), kada muslimani krajem mjeseca *ramazana* obnavljaju svoje sjećanje na objavljivanje Kur'ana Muhamedu. Nakon toga, dolazi Noć oprosta (*Lejletul-berat*), a slavi se krajem mjeseca *ša'bana*, tijekom priprema za svetkovinu Ramazanskog post, kada muslimani jedni drugima žele oprostiti stare prigovore. Osmo ovakva svetkovina jest Nova godina (Dan *hidžre*) – islamska godina započinje onog dana kojeg se slavi preseljenje Muhameda iz Mekke u Medinu, tijekom mjeseca *muharema*. Na kraju, deveta istinska islamska svetkovina jest Dan dobrovoljnog posta (*Ašura*), a također pada u mjesecu *muharemu*. Ova svetkovina je židovskog porijekla, a islamska tradicija ju dovodi u vezu s predislamskim arapskim običajem, a islamska legenda uz dan kada je Nuh (Noa) napustio svoju lađu.¹⁰

1.2. Sveta knjiga muslimana – Kur'an

Kur'an, što u arapskom jeziku znači *glasno čitanje*, jest muslimanska sveta knjiga. Sâmo islamsko učenje se zasniva na Božjoj Objavi, koja je dana Muhamedu te na njegovom osobnom primjeru.¹¹ Kur'an sadrži objave koje je primio već spomenuti Poslanik Muhamed od Boga preko meleka Džibrila, odnosno anđela Gabrijela. Muhamed, koji nije znao čitati ni pisati, djelovao je kao Božji posrednik, a rečeno mu je da „kazuje“ objavu koju je primio. Za muslimane, Muhamed nije bio ni autor niti izdavač Kur'ana. Prema tome, Kur'an je vječna, doslovna riječ Božja, koja je sačuvana u arapskom jeziku onako kako je i objavljena te u onom slijedu koji je zapovjeden božanskom objavom. Tijekom razdoblja od 23 godine, od Muhamedove četrdesete

¹⁰ Usp. E. BOŽIČEVIĆ, *Islam – Povijest i religija*, Ključ nebeski, Zagreb, 2010., str. 95.-96.

¹¹ Usp. M. HAMIDULLAH, *Uvod u islam*, Međunarodna zajednica za pomoć muslimanima Bosne i Hercegovine, Zagreb, 1993., str. 22.

godine pa sve do njegove smrti, 632. godine, objavljeno mu je 114 Kur'anskih poglavlja, a ta poglavlja se nazivaju *sure*.¹²

Za razliku od Biblije, u Kur'anu ne postoje riječi Prorokovih pristalica koje bismo mogli usporediti s dokumentima apostola Pavla u Novom zavjetu.¹³ Muslimani vjeruju da je Kur'an od početka, u vrijeme Poslanikova života, bio usmeno i pismeno sačuvan. Cjelokupni je tekst ove, za muslimane, svete knjige, petnaestak ili dvadesetak godina nakon Poslanikove smrti prikupljen, objedinjavan i potom standardiziran, što znači da mu se više ništa ne može dodavati, a niti oduzimati. Kur'an je veličine otprilike četiri petine opsega Novoga zavjeta, a poglavlja slijede u nizu od najdužih do najkraćih i nisu tematski poredana, što je na određene muslimane djelovalo pomalo frustrirajućim, zbog toga što im je tekst djelovao nekako raskomadano i nesređeno. Za muslimana, Kur'an je istinski Alahov govor, a njegova osobina je, kao i sama njegova bit, savršenstvo Alahovog posljednjeg izraza upućenog preko čovjeka-poslanika ljudima.¹⁴ Treba naglasiti kako je Kur'an upućen čitavom čovječanstvu, bez obzira na rasu, mjesto ili vrijeme; štoviše, on teži voditi čovjeka u svim područjima njegova duhovnog, tjelesnog, osobnog ili društvenog života. U njemu postoje razna uputstva, o vladanju za šefa države, za običnog podanika, bogate i siromašne, za rat i mir, ali i za duhovnu kulturu te za trgovinu ili materijalno blagostanje. Međutim, osnovna zadaća Kur'ana jest razvijanje ličnosti pojedinca jer će svako biće osobno biti odgovorno pred svojim Stvoriteljem. Kur'an nastoji ubijediti čovjeka, pozivajući se na njegov um, da shvati kako mi ne pripadamo samo sebi, nego i Bogu.¹⁵ Zato Kur'an neprestano naglašava posvemašnju Božju nadmoć i njegovo veličanstvo. S druge strane, između svih stvorenja na zemlji, Bog je čovjeku dao najveće sposobnosti po kojima je upravo čovjek Božji namjesnik na zemlji te je izdignut iznad svih ostalih stvorenja. Pridržavanje Božjeg zakona, koje je sadržano u Kur'anu, jamstvo je čovjeku da će se njegove sposobnosti realizirati na valjan način, način koji jamči vladavinu dobra u čovjekovu ovozemaljskom svijetu te nagradu na Posljednjem sudu.¹⁶

Nadalje, recitiranje, glasno govorenje, odnosno učenje Kur'ana središnje je u životu muslimana. Mnogi od njih uče čitav Kur'an napamet jer smatraju da takvo učenje krijepi mogućnost slušanja zbiljske Božje riječi iskazane ljudskim glasom. Povijest

¹² Usp. *Što bi svatko trebao znati o islamu*, str. 27.-28.

¹³ Usp. J. GNILKA, *Biblija i Kur'an*, KS, Zagreb, 2007., str. 29.

¹⁴ Usp. *Islam – Povijest i religija*, str. 63.

¹⁵ Usp. *Uvod u islam*, str. 28.

¹⁶ Usp. D. BUČAN, *Vrijeme islama*, Školske novine, Zagreb, 1991., str. 24.

svjedoči o mnogima koji su nakon učenja Kur'ana bili privučeni toj vjeroispovijesti te se nakon toga obratili na islam. Muslimani čitaju odlomke iz Kur'ana koji su dio njihovih pet dnevnih molitava, odnosno namaza. Svi pripadnici islamske zajednice koji odluče čitati, odnosno učiti Kur'an, bez obzira na njihove materinske jezike, pamte, recitiraju i uče Kur'an na arapskom jeziku, na kojemu je i objavljen, bez obzira razumiju li taj jezik ili ne. Jednako tako, kada muslimani mole diljem cijeloga svijeta, bez obzira na njihove mjesne jezike, oni mole također na arapskom jeziku. Sve do suvremenog doba, Kur'an je bio tiskan samo na arapskom jeziku, a čak se i danas često uz tekst prijevoda tiska i arapski jezik, jer muslimani svaki prijevod drže samo „tumačenjem“. Usmeno čitanje Kur'ana ostalo je moćni izvor nadahnuća sve do danas. Glasno govorenje Kur'ana na arapskom jeziku oblik je umjetnosti, a Kur'anske recitatore poštuje se onako kako se poštuje operna zvijezda na Zapadu. Audio snimke s recitiranjem Kur'ana sluša se s užitkom, kako zbog umjetničke tako i zbog vjerske vrijednosti. Tko god posjeti neku muslimansku zemlju, često nailazi na recitiranje Kur'ana na ulici, u trgovinama, taksiju gdje odjekuje s radija ili kazetofona. Mnoštva diljem islamskoga svijeta pune stadione kako bi prisustvovali javnom natjecanju u učenju Kur'ana. Učenje čitavog Kur'ana napamet njima donosi veliki ugled, kao i korist.¹⁷ Ta praksa da se Kur'an uči napamet potječe još od vremena Muhameda, a halife i vladari muslimanske države su uvijek podržavali taj običaj. Muslimani su od najranijeg doba imali običaj da neko djelo pročitaju pred njegovim autorom prije nego ga objave, kako bi se od autora dobio dokaz o autentičnosti djela, a čitatelji i ljudi koji uče Kur'an su činili isto, dajući tako istovjetan primjer.¹⁸

1.3. Etika islama

Objava Kur'ana je bila temeljna norma islamske zajednice.¹⁹ Prema učenju islama, ljudi se dijele na tri glavne grupe: na one koji su po prirodi dobri – njih iskušenja ne mogu pokvariti, one koji su zli i nepopravljivi te na one koji pripadaju srednjoj grupi, koji se ponašaju kako treba ako su na to prisiljeni nadzorom ili pritiskom, a inače si dopuštaju loša djela i nepravdu prema drugima. Ova treća, posljednja kategorija, predstavlja veliku većinu ljudskog roda, dok prve dvije broje relativno mali broj pripadnika.

¹⁷ Usp. *Što bi svatko trebao znati o islamu*, str. 29.

¹⁸ Usp. *Uvod u islam*, str. 26.

¹⁹ Usp. *Vrijeme islama*, str. 47.

Pripadnici prve kategorije (ljudi-anđeli) nemaju potrebu ni za kakvim uputstvima ili kontrolom. Što se tiče druge kategorije (ljudi-đavoli), potrebno je primijeniti sva moguća sredstva da se oni uzdrže od zla. Međutim, naročito se treba baviti trećom kategorijom ljudi (obični ljudi). Oni u izvjesnom pogledu liče na životinje – mirni su i zadovoljni onim što imaju sve dok kod drugih ljudi ne primijete nešto bolje ili dok ne posumnjaju da im drugi žele nanijeti određeno zlo. Naime, taj loši instinkt u njima budi iskušenje, koje oduvijek predstavlja brigu ljudskog društva. Također, svi zakoni, religije i filozofije nastoje uvjeriti mase, tu srednju kategoriju ljudi da se ponašaju kako treba i da čine dobrovoljne žrtve u vidu pomaganja ljudima u potrebi.²⁰

Nadalje, može se reći da je islam kompletan način života jer on ne propisuje samo vjerovanje, nego i pravila društvenog ponašanja, a bavi se i primjenom te dobrim funkcioniranjem svoga zakona. Ova religija nastoji u čovjekov duh usaditi strahopoštovanje prema Bogu, sve u cilju sprječavanja čovjeka da čini nepravdu ili da gazi prava drugih ljudi. Slično kao i ljudi, u islamu se ljudska djela mogu podijeliti na dobra i loša, a djela od kojih se ljudi trebaju suzdržavati se dijele na dvije velike kategorije: na ona djela za koja postoji kazna na Sudnjem danu, a i sankcija na ovom svijetu te na ona djela za koja Islam ne predviđa ovozemaljsku kaznu, nego samo kaznu na Sudnjem danu.²¹ Nadalje, islamski vjerski zakon koji za cilj ima regulaciju religioznog i društvenog života zove se *šerijat*, što znači „prokrčen put“. On predstavlja razrađeni i sveobuhvatni sustav islamskih propisa, zakonskih odredbi te pravila kojima se konstituira srž islamskog „društvenog projekta“. Četiri su temeljna izvora *šerijata*: Kur'an, *sunnet*, suglasnost (*idžma*) te analogno zaključivanje (*kijas*).²² Nadalje, *šerijat* je obično podijeljen na sljedećih pet kategorija: ono što je Allah naredio, ono što je Allah preporučio, ali ne i prepisao kao obavezno, ono što je Allah ostavio zakonom neodređeno, ono što je Allah otklonio, ali nije i izričito zabranio te na kraju, ono što je Allah izričito zabranio. Opseg *šerijata* je dosta širi od bilo kojeg zapadnog poimanja prava zbog toga što on pokriva sva područja života. Mogli bismo reći da je *šerijat* od Boga objavljen nacrt kojeg treba slijediti i njega se pridržavati svaki musliman, od kalifa do roba.²³ Krajnji cilj *šerijata* jest blagostanje ljudi, kako na ovom, tako i na budućem svijetu.

²⁰ Usp. *Uvod u islam*, str. 93.-94.

²¹ Usp. *Isto*, str. 94.-95.

²² Usp. *Islam – Povijest i religija*, str. 97.

²³ Usp. *Religije svijeta*, str. 326.

Govoreći općenito, potrebe zajednice se dijele na egzistencijalne, obične i dodatne potrebe (one čine život ugodnijim) i ovdje su poredane po značaju. Na vrhu liste se nalazi prva kategorija, a nju čini „pet ciljeva *Šerijata*“. Ciljevi navedene kategorije su: očuvanje i zaštita života, razuma, religije, vlasništva i posjeda te rađanja i očuvanja vrste.²⁴ Također, kao i ostale religije, islam poznaje slabost čovjeka te njegovu sklonost grijehu. Čovjekove prirodne mane ga bacaju u srdžbu, navode ga na razna iskušenja te da čini zlo slabijima od sebe. Međutim, čovjekova plemenita osjećanja ga navode na kajanje nakon učinjenog zla, a ovisno o snazi tog plemenitog osjećanja, on nastoji popraviti zlo koje je počinjeno od njegove strane. Treba naglasiti kako islam dijeli grijeh u dvije velike kategorije. U prvu kategoriju ubrajaju grijeh koji su počinjeni protiv Božjih prava (npr. nevjerovanje), a u drugu kategoriju spadaju grijesi koji ugrožavaju prava drugih ljudi.²⁵ Također, islamska moralnost je usporediva s kršćanskom i židovskom moralnošću u njihovim čistim oblicima. Međutim, islamska moralnost nije puka lista onoga što treba i što ne treba činiti; ona ima za cilj izgraditi ličnost koja razumije i prihvaća čovjekovu ulogu Božjeg namjesnika na Zemlji, što pokazuje spremnošću da upravlja prirodom unutar sebe i prirodom izvan sebe ili sobom u skladu s Božjim uputstvom za upotrebu.²⁶

1.3.1. Islam o porocima

Današnjem čovjeku bi sigurno bilo zanimljivo čuti što islam misli o igrama na sreću, koje su u velikoj mjeri prisutne u životu velikog broja ljudi. Naime, Kur'an je igre na sreću nazvao „đavoljim poslovima“, s razlogom, budući da većina društvenih zala proizlazi iz loše raspodjele nacionalnog bogatstva, gdje je čest slučaj da neki pojedinci postaju previše bogati, dok drugi postaju previše siromašni i postaju žrtve iskorištavanja od strane bogatih. U igrama na sreću, koje muslimani nazivaju „hazardne igre“, postoji veliko iskušenje u čovjeku zbog mogućnosti lake zarade velikog novca.

Dakle, prema islamu, svaka laka zarada je loša za društvo jer u takvim slučajevima neizbježno dolazi do bogaćenja vrlo malog postotka ljudi naspram gubljenja novca vrlo velikog broja ljudi. Bilo da je riječ o igrama na sreću ili o privatnim ili javnim igrama takve vrste, uvijek je prisutno zlo nagomilavanja bogatstva

²⁴ Usp. H. HATHOUT, *Čitanje muslimanskog uma*, Dobra knjiga, Sarajevo, 2014., str. 66.

²⁵ Usp. *Uvod u islam*, str. 98.-99.

²⁶ Usp. *Čitanje muslimanskog uma*, str. 94.-95.

u rukama jednog malog broja na račun ogromne većine. Upravo zbog tog razloga islam potpuno zabranjuje takvu vrstu igara.²⁷ Što se tiče svakodnevnog života muslimana, osim potpune zabrane igara na sreću, također je prisutna i zabrana konzumiranja alkoholnih pića. Igre na sreću mogu dovesti čovjeka do toga da godinama troši novac, bez da išta dobije, što je ogromna šteta u svakom slučaju, a posebno u slučaju siromašnih domaćinstava. Što se konzumiranja alkohola tiče, on ima osobinu da nas njegovo uzimanje u manjoj količini čini veselim i otklanja našu odlučnost da ga više ne konzumiramo. Kad čovjek postane pijan, on gubi kontrolu nad svojim postupcima i tada se novac može rasipati bez ikakve mjere. Također, konzumacijom alkoholnih pića čovjek narušava i svoje zdravlje. Kur'an ova dva spomenuta poroka stavlja na istu razinu kao i idolopoklonstvo i vjernicima naređuje uzdržavanje od njih ako žele biti sretni na oba svijeta.²⁸

1.3.2. Ostale zabrane i ustručavanja u islamu

Osim što su zabranjeni već spomenuti poroci vezani za alkohol i kockanje, kod muslimana postoje i neke druge zabrane te različita „ustručavanja“ u odnosu na stvari koje se, primjerice, u kršćanstvu konzumiraju i smatraju normalnima. Ovdje spada zabrana trošenja svinjetine, koja se temelji na Kur'anu, gdje piše kako se muslimanima zabranjuje strv, i krv, i svinjsko meso te sve ono što je zaklano u nečije drugo, a ne u Allahovo ime. Neki muslimani, čak i mimo Kur'anske zabrane, smatraju i vjeruju da je uporaba proizvoda od svinjskog mesa nezdrava i nehigijenska i to zbog toga što je svinjetina poznata kao prijenosnik određenih bolesti i bakterija. Stoga, oni smatraju da tjelesni dodir sa svinjom ili njezinim proizvodima prlja čovjeka, čak iako se ta nečistoća može oprati ili dokinuti uklanjanjem određene tvari.²⁹ Nadalje, neki muslimani se čak protive i glazbi te plesu. Općenito, u islamu nije dopušten ples mladića i djevojke zbog međusobnog dodirivanja koje je uobičajeno u plesu. Ovo se smatra neprikladnim za osobe koje nisu u bračnoj zajednici. Primjerice, mnogi muslimani na Zapadu ne dopuštaju svojim kćerima sudjelovanje na raznim plesovima kakvi se održavaju u nižim ili višim razredima srednje škole, iz straha da ih američki plesovi mogu zbližiti s nemuslimanskim mladićima te odvesti u nedopuštene intimne odnose prije braka. Međutim, ovo ne znači da su u islamu svi plesovi zabranjeni, pa su tako u mnogim

²⁷ Usp. *Uvod u islam*, str. 156.-157.

²⁸ Usp. *Isto*, str. 159.

²⁹ Usp. *Što bi svatko trebao znati o islamu*, str. 119.

srednjoistočnim zemljama, trbušni ples te razni narodni plesovi dugo bili dio obiteljskih proslava, a posebice vjenčanja. U islamu su osobito popularni muški ili ženski grupni plesovi koji se plešu u krugu ili u obliku lanca, pri čemu je od velike važnosti ritmičko udaranje nogom, a također i izmjenično pljeskanje rukama po stopalima u određenom ritmu. Drugi česti ples je, posebno u plemenskim kulturama, onaj u kojemu se rukuje s oružjem, često s mačem, bodežom, kopljem ili štapićem.³⁰

Osim plesa u kojemu dolazi do kontakta mladića i djevojke koji nisu u braku, muslimani se ponekad protive i rock glazbi, zbog kulture koja se tom glazbom posreduje, a ne zbog glazbe kao takve. Neki roditelji muslimani, kao uostalom i mnogi drugi roditelji iz drugih religija, ne prihvaćaju zapadnjačku glazbu, a posebno rock glazbu te velegradsku crnačku popkulturu mladih, čemu pripada tzv. *hip-hop*, zbog pjesama koje promiču drogu, seks, alkohol i nasilje. Stoga, možemo reći da je razumljivo zašto se roditelji, bili oni muslimani ili ne, protive ovakvoj vrsti glazbe. Međutim, neki krajnje konzervativni muslimani, kao što su primjerice talibani u Afganistanu, vjeruju da glazba ne bi nikako smjela ući u život vjernika, a razlog je njezina opojnost. Upravo zbog toga ne čudi činjenica da su u srednjem vijeku, kao i danas, strogi vjerski pismoznanci osuđivali pjevače i glumce, kao i ljude koji su prisustvovali njihovim priredbama. Ipak, povijesno gledano, glazba je bila vrlo važan oblik umjetnosti u čitavom muslimanskom svijetu, a najznačajniji glazbeni oblik u islamu je glasno čitanje, odnosno recitiranje i učenje Kur'ana, o kojemu je bilo govora ranije u tekstu.³¹

1.3.3. Zaključne misli o islamu

Promatrajući islam općenito, uočavamo njegove temelje koje nalazimo u Kur'anu zahvaljujući najvećim dijelom Muhamedu. Neizbježno je reći kako uviđamo i veliku važnost islama u svijetu, budući da je riječ o drugoj najraširenijoj religiji svijeta. Također, možemo uočiti neodvojivost islama od kulture njegovih vjernika. Nadalje, islam mnogo toga zahtijeva od svojih vjernika, a također i donosi određene zabrane te uzdržavanja, u čemu možemo vidjeti da i islam, kao i primjerice kršćanstvo, zahtijeva svakodnevnu posvećenost vjernika kako bi imao priliku zaslužiti vječni život.

³⁰ Usp. *Isto*, str. 120.

³¹ Usp. *Što bi svatko trebao znati o islamu*, str. 121.-122.

2. ISLAMSKI FUNDAMENTALIZAM

Drugi dio će se fokusirati na središnju temu rada, a to je islamski fundamentalizam. Naime, u današnjem multikulturalnom društvu, fundamentalizam je prisutan u svim religijama, ali najčešće se govori o onom islamskom, vjerojatno iz razloga što je nerijetko baš islamski fundamentalizam krivo shvaćen od strane islamskih sljedbenika, što sa sobom donosi mnoge probleme. Naime, mogli bismo reći da danas postoji sve veća nesnošljivost modernista prema fundamentalistima i obratno. Sve to dovodi do ekstremizma, a upravo ekstremističke islamske skupine predstavljaju veliku poteškoću za normalan suživot s pripadnicima ostalih religija, o čemu će više biti govora u idućim odlomcima ovog poglavlja.

2.1. Što je fundamentalizam?

Fundamentalizam je riječ koja potječe iz latinskog pojma *fundamentum*, što znači temelj. Pojam fundamentalizma je američke provenijencije, iz 19. stoljeća, a nastao je kao određeni protest prouzročen pojavom ekstremnog liberalizma i modernizma. Za vjerske zajednice su u tom slučaju posebno bili zanimljivi i izazovni evolucionizam i pozitivizam, koji su bili i neposredni povod da su se unutar pojedinih evangeličkih (protestantskih) crkvenih zajednica organizirale biblijske konferencije na kojima se, uz pomoć Biblije, nastojalo odgovoriti na neke novonastale probleme i pitanja.³² „Fundamentalizam je stav i nastojanje sljedbenika neke religije da se vrate onomu što oni smatraju temeljnim, izvornim. Tako neke protestantske zajednice, osobito u SAD-u, dopuštaju samo doslovno tumačenje Svetog pisma i opiru se svakom modernizmu i ekumenizmu.“³³

Na tragu Dostojevskog, mogli bismo reći da je fundamentalizam stanje duha u kojemu se čovjek opire svemu novom, iz razloga što novo u čovjeku izaziva nesigurnost i neizvjesnost, a to su stvari od kojih čovjek često zazire. Također, fundamentalizam je u svom zaoštrenom obliku želja, odnosno težnja da se sav privatni i javni život uredi po načelima određenog pokreta, religije ili vjerske zajednice.³⁴ „Konačno, u iskustvu zapadnoeuropskog filozofskog i sociološkog mišljenja, koje je ovaj termin i uspostavilo,

³² Usp. F. TOPIĆ, Fundamentalizam i kršćanstvo, u: *Islamski fundamentalizam – šta je to?*, N. Čančar – E. Karić, Mešihat Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, Sarajevo, 1990., str. 95.

³³ OPĆI RELIGIJSKI LEKSIKON, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Zagreb, 2002., str. 278.

³⁴ Usp. *Fundamentalizam i kršćanstvo*, str. 98.

pod fundamentalizmom se podrazumijeva ponovno utvrđivanje pretpostavljene religijske tradicije u kondenziranoj, pročišćenoj ili čak reduciranoj formi. Osim redukcije tradicije, fundamentalizam u isto vrijeme predstavlja i pooštavanje i precjenjivanje njenih kriterija kao odgovor na izazove suvremenosti koju žestoko odbacuje.³⁵ Vjerski fundamentalizam kao takav svoje početke nalazi prije početka sukoba između Istoka i Zapada, ali tek kasnije prodire u svijest svjetske javnosti. Iako se njegov početak proteže do 20-ih godina prošlog stoljeća, fundamentalizam je relativno novo područje u svjetskoj politici, javnosti i medijima i zato je vrlo bitan terenski rad novinara u istraživanju ovog pojma. Postoje brojni novinari koji pokušavaju otići u područje sukobâ, ali je vrlo malo onih koji poznaju kulturu i jezik toga naroda te koji bi se odvažili na suživot s njima tijekom istraživanja.³⁶ Nadalje, mogli bismo reći da fundamentalizam u europskom mišljenju predstavlja vjerovanje koje se osniva na Bibliji kao izvoru prvog reda ili temelju. Tek šezdesetih i sedamdesetih godina prošlog stoljeća, pojam fundamentalizma se počinje vezati za islam i muslimane.³⁷

Međutim, postoji određena razlika u shvaćanju ovog pojma u europskom i muslimanskom svijetu. Dok je fundamentalizam u Europi, prije svega, pokušaj da se na već postojećim osnovama pronađu temelji, odnosno fundamenti za nove građevine, koje su uglavnom ovisile o središnjoj ulozi određenog pojedinca ili skupine ljudi, u islamskom svijetu je stvar posve drugačija. Naime, svaki pripadnik islama se nalazi izravno pred Bogom, naloženo mu je da promatra i razmišlja o svijetu oko sebe te da tako raskriva znakove Krajnjeg. To njegovo pravo i zadaća se ne mogu prenijeti ni na jednog pojedinca ili instituciju; to je stvar svakog pojedinačnog ljudskog bića u istoj mjeri kao i čovječanstva kao cjelovite zajednice.³⁸

2.2. Islamski fundamentalizam kao povratak izvorima

Odmah na početku moramo razjasniti razliku između islama kao religije i islamskog fundamentalizma. Svi muslimani ne podržavaju fundamentalizam, čak su im naziv i sadržaj fundamentalizma strani. Oni predstavljaju viđenje izvana, najčešće ga ne žele ni vidjeti, kao ni istinu niti pojedinosti, zato oni ne nalaze potrebnim saslušati drugo

³⁵ H. NEIMARLIJA, Islamski fundamentalizam – pristup temi, u: *Islamski fundamentalizam – šta je to?*, N. Čančar – E. Karić, Mešihat Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, Sarajevo, 1990., str. 15.

³⁶ Usp. B. TIBI, *Fundamentalismus im Islam*, Primus Verlag, Darmstadt, 2002., str. 23.

³⁷ Usp. M. HADŽIĆ, Islamski odnos prema pretjerivanju u vjeri, u: *Islamski fundamentalizam – šta je to?*, N. Čančar – E. Karić, Mešihat Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, Sarajevo, 1990., str. 28.

³⁸ Usp. *Isto*, str. 29.

mišljenje već će uvijek u tuđim riječima pronaći potvrdu za svoje misli ili riječi, odnosno za svoju pojednostavljenu predodžbu.³⁹ Kad se u današnjem svijetu spomene pojam *islamski fundamentalizam*, najčešće se dobije predodžba o važnim geostrateškim područjima svijeta, odnosno o područjima koja pripadaju među čvorišta suvremenih međunarodnih odnosa. Takvo promatranje islamskog fundamentalizma u pripadajući mu globalni okoliš je posve ispravno, ali treba reći da je i to šire zanimanje za islam danas u velikoj mjeri kondicionirano prvenstveno političkom perspektivom.

Međutim, da bi se moglo bolje razumjeti i objasniti pojave o kojima je riječ, treba ih smjestiti u širi društveno-kulturni kontekst. Budući da takvog konteksta u obzoru široke svjetske javnosti baš i nema, ne bi nas trebala čuditi činjenica da se islamski fundamentalizam za mnoge pojavio kao svojevrsno iznenađenje. Upravo zbog toga, fundamentalizam se najčešće pripisuje određenom islamskom fanatizmu, „zaostalosti muslimana“ i tome slično. Sve to nas upućuje da razmotrimo ono što se naziva islamskim fundamentalizmom u kulturološkom kontekstu kojemu pripada i u kojem ima razumljive referentne točke. Taj pokušaj da razumijemo i objasnimo islamski fundamentalizam malo bolje od neupućenih ljudi, bit će vjerojatno uspješniji ako islam sagledamo kao posebnu kulturu koja svojim razlikovanjem sebi određuje pripadajuće fenomene, koji dobivaju svoje pravo značenje kada ih se promatra u njihovom kulturološkom kontekstu. To znači da se određeni sadržaj u kontekstu neke druge kulture može razlikovati od sadržaja u našoj ili nekoj trećoj kulturi.⁴⁰ Nadalje, u ovom kontekstu, islamski fundamentalizam se ne promatra samo kao određeni *revivalizam*⁴¹, koji bi želio uspostaviti onakvu društvenu zajednicu kakva je bila Muhamedova zajednica u Medini, već se fundamentalizmom naziva svako zalaganje za povratak izvorima.⁴² Fundamentalizam označava želju za povratkom na utemeljiteljske tekstove islama sadržane u Kur'anu, a s islamizmom se može spojiti tek onda kada očituje želju društvu i državi nametnuti teokratski model koji je obilježio početke islama.⁴³ Kao i sâm islam, tako je islamski fundamentalizam izrazito slojevit i pojavljuje se u različitim oblicima. Upravo zbog toga je gotovo nemoguće predočiti islamski fundamentalizam kao jedinstvenu, cjelovitu i koherentnu pojavu.⁴⁴

³⁹ Usp. *Isto*, str. 35.

⁴⁰ Usp. D. BUČAN, *Vrijeme islama*, Školske novine, Zagreb, 1991., str. 152.-153.

⁴¹ Oblik vjerske aktivnosti koja utječe na potrebu za vjersko buđenje.

⁴² Usp. *Vrijeme islama*, str. 152.

⁴³ Usp. *Islam na zapadu*, str. 197.

⁴⁴ Usp. H. SUŠIĆ, Islam i fundamentalizam, u: *Islamski fundamentalizam – šta je to?*, N. Čančar – E. Karić, Mešihat Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, Sarajevo, 1990., str. 67.

Iako se islamski fundamentalizam ispoljava na razne načine, zajednička karakteristika svih fundamentalista jest povratak izvornim principima te stavovima islama, kao što je već navedeno u tekstu. Taj povratak izvornom islamu pretpostavlja preispitivanje svih religijskih pravaca i teoloških škola.⁴⁵ Nadalje, prva i osnovna ideja fundamentalizma shvaćenog s muslimanske vjerske strane jest da je islam najčišći oblik monoteizma te da ga treba očuvati od svega što pokušava pomutiti tu njegovu monoteističku čistoću.⁴⁶ Također, o islamskom fundamentalizmu se može raspravljati fundamentalistički, nefundamentalistički, tolerantno i netolerantno, trijezno i sa strašću, učeno i jednostavno, analitički i spekulativno te argumentirano ili neargumentirano. Na kraju krajeva, razgovor o islamskom fundamentalizmu rijetko kad može izbjeći opća pitanja religije, kulture, politike, vjere, morala, slobode, nasilja itd.⁴⁷

2.3. Shvaćanje džihada kod muslimana

Kada govorimo o temi islamskog fundamentalizma, neizbježno je spomenuti džihad, što je po islamskom vjerovanju borba protiv zla te borba za ostvarenje dobra. Ne odnosi se nužno na borbu fizičkim putem, nego i na duhovnu borbu, primjerice borbu protiv strasti i grijeha. Džihad bi svakom muslimanu trebao pomoći da uspije ostvariti jedan uzoran život dobra i čestita čovjeka.⁴⁸ Korijen riječi džihad na arapskom jeziku predstavlja određeni napor, odnosno borbu. Međutim, izričaj „džihad na putu Božjemu“, već u Kur'anu, a još više u hadisu⁴⁹, označava „rat za Boga“; a taj smisao je i u današnje vrijeme uvriježen. Također, treba napomenuti i to da su neki ekstremisti džihad proglasili šestim stupom islama.⁵⁰ Džihad se često prevodi i kao „sveti rat“ i ima negativnu konotaciju zbog raznih terorističkih skupina čija imena sadrže upravo tu riječ. Međutim, učenjaci islamskih studija često tvrde kako u ovom slučaju nije riječ o sinonimima.

Nadalje, muslimani riječ džihad koriste u tri različita konteksta. U prvom kontekstu, smatraju ga unutrašnjom borbom za očuvanje islamske vjere. U drugom kontekstu, shvaćaju ga kao borbu za očuvanje islamskog društva, dok ga u trećem kontekstu promatraju kao općenitu borbu za obranu islama. Postoje dva značenja džihada, nasilni i

⁴⁵ Usp. *Isto*, str. 71.

⁴⁶ Usp. *Isto*, str. 72.

⁴⁷ Usp. *Islamski fundamentalizam – pristup temi*, str. 15.

⁴⁸ Usp. *Što bi svatko trebao znati o islamu*, str. 125.

⁴⁹ Ono što je Muhamed rekao, učinio ili vidio da netko čini, pa svojom šutnjom to odobrio i dotičnog ne opomenuo.

⁵⁰ Usp. *Islam na zapadu*, str. 198.-199.

nenasilni, suprotstavljena u dobro poznatoj Poslanikovo predaji. Prenosi se da je Poslanik, po povratku sa vojnog pohoda, rekao svojim drugovima: „Danas se vraćamo iz malog džihada (rata) u veliki džihad“, čime je mislio da su se vratili iz ratovanja kao manjega džihada u veći džihad koji je teža i odsudnija borba, borba protiv čovjekove sebičnosti, gramzivosti i nutarnjeg zla te borba za samokontrolu i stalno poboljšavanje.⁵¹ Džihad u suštini nije svojevrsna objava rata drugim religijama i zasigurno nije usmjeren protiv kršćana i Židova. Muslimani smatraju da su kršćani i Židovi zajedno s njima nasljednici abrahamske religije te da veličaju istog Boga slijedeći Abrahamovu tradiciju.⁵² Međutim, unatoč ovoj činjenici da džihad nije mišljen kao osvajačka i napadačka borba, ipak mu neke vlade, vladari i pojedinci upravo tako pristupaju. Najbolji primjer za to jest Saddam Hussein u Zaljevskom ratu 1991. godine, ili pak talibani u Afganistanu, Osama bin Laden te al-Kaida, koja je osnovana od strane arapskih mudžahedinskih dobrovoljaca. Upravo zbog ovakvih primjera nas ne čudi činjenica da džihad često ima negativnu konotaciju, kao što je navedeno ranije u tekstu

2.4. Islam u odnosu s drugim narodima

Promatrajući trenutnu situaciju u Europi i općenito čitavom svijetu, islamski svijet često djeluje zabrinjavajuće, čini se kao nekakva sila ili nevjerojatna moć koja melje sve pred sobom i nitko ju ne može zaustaviti. Budući da već duže vrijeme traju migracije muslimana u Europu, čovjek bi se mogao zapitati ne krije li ta situacija negdje u sebi rizik o islamizaciji Europe.⁵³ Taj osjećaj, koji plaši vrlo vjerojatno mnoge zapadnjake, odgovara onome što mnogi muslimani zovu *Sahwah*, odnosno islamsko buđenje. Međutim, čini se da islam zapravo pati od duboke krize, koja se očituje u nesposobnosti da se usklade s modernim svijetom i u sebe asimiliraju modernitet, o čemu nerijetko možemo čitati ili čuti u svakodnevnim vijestima. Novopridošli muslimani se često ne žele prilagoditi običajima europskih zemalja u koje dolaze te ne žele učiti njihov jezik.

Objašnjenje za to bi se moglo kriti u činjenici da sa stajališta islamista, kojih vrlo vjerojatno ima i među migrantima, modernizacija islama nije moguća, jer je on ne treba, budući da je za njih islam savršen, dok se zapadnjačko društvo u njihovim očima smatra nesavršenim. Dakle, zato je potrebno zapadnjačko društvo „islamizirati“, kako bi ono na taj način postalo savršeno. Stoga, dolazimo do određenog paradoksa koji proizlazi iz

⁵¹ Usp. *Čitanje muslimanskog uma*, str. 125.

⁵² Usp. *Isto*, str. 125.

⁵³ Usp. *Islam na zapadu*, str. 139.

tankoćutnog razmišljanja islamista – nije islam taj koji bi se trebao prilagoditi Europi, nego bi se Europa trebala prilagoditi islamu te ga integrirati. Nadalje, prema mišljenju ljudi poput švicarskog filozofa Tariqa Ramadana, Europi je potrebna sveobuhvatna obnova, koju bi mogao omogućiti islam sa svim svojim vrijednostima. Ramadan smatra kako bi muslimani trebali ponuditi novi plan za Europu, a taj plan bi bio utemeljen na islamu i bio bi neka vrsta protu-plana u odnosu na mentalitet koji je u Europi danas prisutan.⁵⁴ Međutim, treba naglasiti kako ipak velika većina muslimana želi miran suživot sa pripadnicima drugih vjera, ali zbog djelovanja određenih ekstremističkih i terorističkih grupa, o kojima će u daljnjem tekstu biti više govora, često ih se poistovjećuje s tim istim ekstremistima i teroristima te promatra na pogrešan način.

2.5. Nasilje u islamu

Kad je riječ o nasilju prouzročenom od strane muslimana, možemo se zapitati odakle dolazi svojevrsna teroristička struja koja se pojavila u posljednjih nekoliko desetljeća u muslimanskom svijetu. Možemo li uopće i kako objasniti da su određeni, već integrirani pojedinci, koji su obrazovani u Europi, sposobni za stravična djela prema narodima koji su ih prihvatili i primili među sebe?⁵⁵ Idući dio teksta će pokušati odgovoriti na ova i slična pitanja.

2.5.1. Izvorni islam o nasilju

Izvorni islam i islamski zakon dosljedno osuđuju terorizam, ne potpomaže niti zahtijeva nezakonito nasilje. I islamski sveti tekstovi, poput svih ostalih svetih knjiga, moraju biti iščitavani isključivo u svjetlu društvenih i političkih okolnosti u kojima su i objavljeni.⁵⁶

Islam, u duhu Kur'ana i islamskoga zakona, ne dopušta terorizam te ograničuje uporabu nasilja. Islam doista dopušta, a pod nekim okolnostima čak i zahtijeva, uporabu sile u samoobrani ili obrani islama i islamske zajednice. Međutim, često je vrlo tanka crta između zakonite i nezakonite upotrebe sile, defanzivne i ofanzivne bitke i ratovanja, otpora i terorizma. Poput pripadnika svih vjeroispovijesti, i muslimani su se od najranijih dana bavili pitanjem vjerskog ekstremizma i terorizma. Glavna islamska

⁵⁴ Usp. *Isto*, str. 140.

⁵⁵ Usp. *Islam na zapadu*, str. 143.

⁵⁶ Usp. *Što bi svatko trebao znati o islamu*, str. 127.

struja je sve grupacije, poput negdašnjih haridžija ili asasina, ili onih suvremenijih poput Al-kaide ili današnjeg ISIL-a, osudila i posve ih marginizirala te odbila njihove ideje rekavši da su neislamske. Njihovih djela, ili bolje rečeno nedjela, srami se svaki istinski musliman. U Kur'anu jasno piše da u vjeru nije dozvoljeno silom nagoniti, a upravo to pokušavaju radikalni islamisti i fundamentalisti. U tom slučaju, najbolje možemo vidjeti koliko su se oni zapravo udaljili od islama te iskrivili njegov nauk. Po pitanju nasilja stav islama je jasan i nepromjenjiv. Onaj koji čini nasilje, bilo prema Bogu, ljudima, samome sebi ili nekom drugom Božjem stvorenju, on čini jedan od najvećih grijeha uopće.⁵⁷ Iskreni muslimani posebno vode računa o tome da ne učine nepravdu ili nasilje drugima, a posebno onima koji ne pripadaju njihovoj zajednici. Veliki je broj slučajeva u kojima su muslimani bili prestrogi prema drugim muslimanima, ali su uvijek nastojali biti pravedni prema onima koji ne dijele njihova vjerska uvjerenja.

Mnogi muslimani su izgubili živote od strane haridžija, zbog toga što nisu odobravali njihove stavove i razmišljanja, a poznato je da su haridžije bili vrlo strogi u svojim vjerskim stavovima.⁵⁸ Naravno, kroz povijest među muslimanima, ali i među onima koji nisu muslimani, događale su se i događaju se stvari koje njihova vjera ne odobrava niti je ravnodušna prema njima. Takav je slučaj i sa svim vidovima nasilja i prisile. Političko nasilje koje se javlja u islamskom svijetu, nikako se ne može vezati za izvorni islam i njegove sljedbenike, a još manje tvrditi da je to pojava svojstvena njima. Jasno nam je da osobe koje rade tolika nedjela ne razumiju kako onaj tko ljubi Boga i tko je istinski vjernik treba djelovati, stoga ih možemo nazvati 'izopačenim vjernicima' koji, iako rade veliko zlo, smatraju da rade dobro.

2.5.2. Devijantne nasilne skupine

Kada govorimo o povezanosti između islama i nasilja, neizbježno je ponovno spomenuti islamiste. Sedamdesetih godina prošlog stoljeća se u arapskom jeziku pojavila potreba skovati taj pojam, pri čemu se pojam *islamisti* razlikuje od pojma *muslimani*. Pri tome se ovaj potonji pojam odnosi na običnog vjernika koji vjeruje u Boga i Muhameda. Nasuprot tome, *islamist* označava radikala s tendencijom prema *salafitima*.⁵⁹ Prema vjerovanju islamista i radikala, Kur'an potiče na ratovanje sa

⁵⁷ Usp. *Islamski odnos prema pretjerivanju u vjeri*, str. 33.

⁵⁸ Usp. *Isto*, str. 33.

⁵⁹ Pripadnici ultrakonzervativne vjerske sekte nastale iz sunitskog islama, čiji se članovi teže identificirati s onim što je karakteriziralo prve muslimane.

svakom osobom koja je protiv Boga ili njegova proroka. Polazište za ovakvo razmišljanje jest sâm prorok Muhamed, Božji poslanik koji je sustavno ratovao protiv svih koji su se protivili njemu ili Bogu. Također, ako je Muhamed uzor svakom muslimanskom vjerniku, to znači da je svaki vjernik dužan zaratiti sa svakim tko je protiv Boga, njegova proroka ili islama, koji je za muslimane prava religija, željena od Boga.⁶⁰ Islamske radikalne skupine su osnovale tzv. Islamsku državu na području Iraka i Sirije, koja je za cilj imala uspostavljanje kalifata u većinskim sunitskim područjima Iraka, a kasnije i Sirije. Treba napomenuti kako je prvu muslimansku državu osnovao sâm Muhamed te je njome i upravljao. Sama priroda te države je zahtijevala vjersku toleranciju, a prvi ugovori o obrambenom savezu su sklopljeni sa nemuslimanima i savjesno su poštovani.⁶¹ Upravo ovdje možemo vidjeti bitnu razliku između Islamske države osnovane od strane zloglasnog ISIL-a te Muhamedove muslimanske države. Članovi ISIL-a ne toleriraju nijednu drugu religiju osim islama te oružjem na nasilan način žele preobratiti svakog pripadnika druge religije na islam. Dakle, oni svoje neistomišljenike nazivaju nevjernicima te smatraju da ih moraju 'preobratiti milom ili silom'. Nadalje, veoma zabrinjavajuće je i to što radikalni islamisti i teroristi odgajaju djecu u takvom duhu te ih u vrlo ranoj dobi pokušavaju 'uvući' u svojevrzni džihad. Članovi ISIL-a u svoje redove vrbuju iračku djecu koja imaju samo devet godina, a često takvu djecu možemo vidjeti na snimkama koje kruže internetom. Na licu imaju masku, a u rukama pištolje te se tako kreću po ulicama Mosula. Prema nekim informacijama, vrbuju ili otimaju čak i šestogodišnjake, te ih nakon toga šalju u vojne i religijske kampove gdje ista djeca na lutkama vježbaju izvršavanje odrubljivanja glave. Islamisti smatraju da se bore i ubijaju ljude u ime Allaha, da će Allah nagraditi njihov izlazak na bojišnicu. Stoga, ne čudi što se islam većini ljudi čini kao neka vrsta odbojne te nasilne religije.

Nije tajna da su upravo islamističke terorističke organizacije poput al-Kaide odgovorne za mnoga nedjela koja su nasilnim putem zadesila svijet. Najbolji primjer za to jesu teroristički napadi koji su se 11. rujna 2001. godine dogodili u SAD-u. Određeni muslimani su se čak i veselili nakon ovog nemilog događaja, bili su sretni jer su smatrali da je zvijer, u ovom slučaju SAD, pogođena, oborena.⁶² Nadalje, SAD nije jedina „meta“ islamskih ekstremista, sve češće su ovakvi i slični napadi prisutni i diljem

⁶⁰ Usp. *Islam na zapadu*, str. 44.

⁶¹ Usp. *Uvod u islam*, str. 125.

⁶² Usp. *Islam na zapadu*, str. 45.

Europe. Naime, tijekom napada muslimanskih ekstremista i fanatika, nerijetko možemo primijetiti da su počinitelji takvih (ne)djela osobe koje su rođene u zemlji u kojoj je izvršen određeni napad te su u nju i vrlo dobro integrirani. Stoga, često se zapitamo kako je moguće da su uspjeli razviti toliku mržnju prema svojim sugrađanima.⁶³ Ovakve stvari postaju još manje jasne kad uzmemo u obzir da su europski muslimani uglavnom dobro integrirani. Naime, 2015. godine je u Europskoj Uniji bilo između 12 i 15 milijuna muslimana od kojih je većina, prema vlastitim riječima, bila poprilično zadovoljna životnim prilikama, unatoč pokojem problemu. Dakle, u Europi je sve više muslimana koji žive sretno te tvrde kako im Europa i njezini građani, usprkos svemu, ni najmanje ne priječe biti muslimanima.⁶⁴

2.5.3. Potencijalno rješenje za nasilje u islamu

U ovoj situaciji, odnosno na primjeru nasilja islamskih ekstremista i fanatika, dotičemo se pitanja onih koji potiču terorističke čine koji se, inače podrijetlom iz muslimanskih zemalja, u ovom slučaju šire Europom, kao što je navedeno ranije u tekstu. Sve to itekako pojačava nesnošljivost koju pojedini useljenici muslimanskog podrijetla osjećaju.⁶⁵ Razlog toga svega dobrim dijelom leži u fanatizmu koji predstavlja zlo za čitav svijet, bez obzira na to odakle potječe. Jedino rješenje za nadvladavanje svih sukoba takve vrste jest zajednička borba protiv svih oblika ekstremizma, protiv pokušaja isključivanja bilo koga, i to mjerama obrazovanja, savjetovanjem te mehanizmima solidarnosti.⁶⁶ Dakle, kada bi se na neki način uspio, barem donekle, iskorijeniti fanatizam kod muslimana, zasigurno bi i nasilja bilo znatno manje.

Nadalje, potencijalno rješenje bi također moglo biti i suzbijanje terorizma inteligencijom. Ako bolje promotrimo povijest Europe, a i ostatka svijeta, možemo vidjeti da su teroristi nerijetko intelektualci koji su svoju inspiraciju za terorističke čine pronalazili u Karlu Marxu, Mao Ce Tungu i sličnim osobama. Međutim, u islamu ideologija poprima iznimno veliku snagu, budući da ju se u ovom slučaju pripisuje Bogu te ona na taj način biva apsolutizirana.⁶⁷ Upravo zbog tog razloga jest vrlo teško suzbiti fanatizam u islamu. Međutim, autor Samir Khalil Samir, kršćanski islamolog je

⁶³ Usp. *Isto*, str. 162.

⁶⁴ Usp. *Isto*, str. 165.

⁶⁵ Usp. *Isto*, str. 162.

⁶⁶ Usp. *Isto*, str. 163.

⁶⁷ Usp. *Isto*, str. 146.

mišljenja da postoji rješenje za to u vidu mreže solidarnog tipa te da svi narodi, bili oni muslimanski, europski, azijski, američki, ili pak afrički, imaju iskrenu želju stvoriti skladno svjetsko društvo.⁶⁸ Nadalje, autor smatra da je također potrebno ponovno promisliti islam te ga reformirati. Naime, tradicionalni islam, koji susrećemo u većini muslimanskih zemalja, ne može odoljeti zapadnjačkoj uljudbi i jednostavno će se u njoj izgubiti. Stoga, kako bi se održao, dolazi do snažne kritike te uljudbe i zato tu intelektualci trebaju odraditi svoj posao te odigrati svoju ulogu. Trebalo bi ponovno promisliti islam te reinterpreirati svetu knjigu muslimana Kur'an u vidu suvremenih vrijednosti, kako zapadnjačkih, tako i ne-zapadnjačkih. Muslimanska dogma se jednostavno mora dati ponovno sročiti, skupa s tvrdnjama koje pripadaju islamu, pri tome vodeći računa o kritičkom mentalitetu koji nažalost u muslimanskom svijetu ne postoji. To predstavlja velik posao za intelektualce koji su na Zapadu brojni. Dakle, kao što je već ranije u tekstu navedeno, autor smatra da bi uz koncentrirane napore, intelektualci mogli pomoći u suzbijanju fanatizma, a u tome bi moglo pomoći osnivanje udruge europskih intelektualaca muslimana.⁶⁹

2.6. Zaključne misli o islamskom fundamentalizmu

Vidjeli smo da sâm fundamentalizam u svom izvornom obliku označava nešto što polazi od svojih temelja, a u islamu bi to trebao biti povratak na Muhameda te na izvore. Međutim, islamski, ali i svaki fundamentalizam može biti i opasan ako ga se shvati na pogrešan način. To je slučaj s islamskim fanaticima te ekstremistima koji su očito na krivi način shvatili poimanje *džihada*, o čemu je također bilo riječi u ovom poglavlju rada. Devijantne islamske skupine predstavljaju velik problem za današnje društvo u Europi, kojoj se islam trenutno ne želi prilagoditi, ali i naravno za čitav svijet. Nužno je pronaći rješenje za ovu situaciju koja sve više zabrinjava običnog čovjeka kako bi mu se omogućio miran suživot s pripadnicima bilo koje religije svijeta te bilo koje kulture.

⁶⁸ Usp. *Isto*, str. 163.

⁶⁹ Usp. *Isto*, str. 164. – 165.

3. ISLAM ONKRAJ FUNDAMENTALIZMA

Treći dio rada bazirat će se na pitanju može li islam nadvladati fundamentalizam u onom negativnom obliku. Također, pokušat ćemo doći do odgovora na pitanje kako ostvariti miran suživot s muslimanima te na koji način možemo doći do uspješnog dijaloga s pripadnicima islamske vjeroispovijesti. Ovo je uistinu bitna tema za današnji svijet, što je u veljači ove godine posebno naglasio i papa Franjo. Prilikom opće audijencije, Sveti Otac je u svojoj katehezi upozorio da u današnje vrijeme postoji snažna napast da se na djelu vidi sukob između kršćanske i islamske civilizacije, kao i to da se religije smatraju izvorima sukoba. Papa je apelirao da se pripadnici ovih dvaju religija međusobno poštuju i vode dijalog te da, unatoč različitosti kulturâ i tradicijâ, kršćanski i islamski svijet cijene i baštine zajedničke vrijednosti poput života, obitelji, vjerskog osjećaja, poštivanja starijih osoba, obrazovanja mladih itd.⁷⁰

3.1. Dodirne točke kršćanstva i islama

Na samom početku poglavlja, treba naglasiti onu najočitiju poveznicu između ove dvije religije, a to je činjenica da islam vjeruje u jednog jedinog, svepravednog, savršenog, svemoćnog Boga koji je stvorio svijet i čovjeka i zbog toga je islam sličniji kršćanstvu nego, primjerice, hinduizmu ili budizmu. Osim što su i islam i kršćanstvo objavljene te monoteističke religije, važna dodirna točka između ove dvije religije jest i činjenica da se Bog nalazi ispred ljudskog bića. Naime, u kršćanstvu postoji izreka: „Gospod Bog valja prvi biti uslužen.“ Islam se s takvim poimanjem u potpunosti slaže. Dakle, ispred svega ostalog dolazi apsolutno poštivanje Boga i volje Božje. Što se tiče vjerskih temelja, to znači jednostavno da je Bog ispred svega ostalog u životu pojedinca. Za kršćanina je to, primjerice, nedjelja, koja je sveto vrijeme i potrebna je ritmu čovjeka, kao i ritmu čitave zajednice. S druge strane, za muslimana to znači da je molitva nešto sveto te ju valja njegovati i poticati na nju.⁷¹

Nadalje, čestitost je također jedno od velikih moralnih načela koje je vrlo snažno i važno, kako kod kršćana, tako i kod muslimanâ. Autor piše kako mu, primjerice, saznanje da je neki vlasnik trgovine uvjereni musliman ili kršćanin ulijeva povjerenje te kako zna da se u njega može pouzdati, jer se boji Boga. Naime, čestitost i vjernost nisu

⁷⁰ Usp. <https://ika.hkm.hr/novosti/papina-opca-audijencija-posvecena-dogadanjima-u-abu-dhabiju/> (29.08.2019.)

⁷¹ Usp. *Islam na zapadu*, str. 183.

prije svega vjerske zapovijedi, nego kreposti svih ljudi koji prije svega poštuju sami sebe, a nalazimo ih jednako u Kur'anu, kao i u Bibliji te ostalim ljudskim predajama, a sve su to elementi koji tvore i izgrađuju pojedinca kao osobu. U ovom odjeljku treba spomenuti i gostoljubivost, koja je velika krepost u svim narodima, pa tako naravno i u kršćanskim te muslimanskim zajednicama. Za kršćanina je stranac taj kojeg se treba prvog poslužiti jer, kako piše u Evanđelju: „Stranac bijah i primiste me“, misleći tako na svakog stranca kojeg nam Bog stavi na put.⁷² Zaključno, čini se važnim prepoznati kako se mi kršćani s muslimanima slažemo oko nekih pitanja ćudoređa, ali kada je u pitanju nauk, Crkva se ne može prilagođavati zbog osoba koje odbacuju neki određeni stav, jer bismo tako zapali u relativizam.⁷³ Na samom kraju, ne smijemo zaboraviti molitvu, koja ima bitnu i sveopću ulogu, kako u kršćanskom, tako i u društvenom životu muslimana. Prema Kur'anu, musliman se smatra i naziva slugom koji priznaje strogu ovisnost o Bogu, kojeg smatra svojim učiteljem i gospodarom, što također možemo povezati i sa shvaćanjem Boga kod nas kršćana.⁷⁴

3.2. Razlike između kršćanstva i islama

Iako kršćanstvo i islam imaju dodirnih točaka, ne treba zaboraviti na postojeće prepreke koje su prisutne između ove dvije religije. Čak i ako kršćani uspiju u tome da njihovi muslimanski „partneri“ zaborave na međusobne nepravde iz prošlosti i da vode računa o pogledu koji jedni drugima upućuju, još uvijek postoje objektivne poteškoće koje mogu predstavljati prepreku međusobnom susretu i razumijevanju, pa tako i dijalogu.⁷⁵ Sveto Trojstvo, utjelovljenje i uskrsnuće su tri glavna kršćanska učenja koje islam kao religija ne priznaje. Baš kao što je slučaj u židovstvu, islam također ne priznaje Kristovu tvrdnju o njegovoj božanskoj naravi. Pitaju se, ako je Alah jedan, kako mogu biti tri božanske osobe te ako je Isus čovjek, kako može biti božanski. Također, Muhamed je pisao da ne pristaje Alahu da ima sina, pri tome očito biološki tumačeći sinovstvo i očinstvo. Nadalje, Kur'an naučava Kristovo djevičansko rođenje, ali ne i njegovo uskrsnuće. Također, priznaje Kristovo proročko djelovanje u vidu naučavanja, ali ne i njegovo svećeničko djelovanje u vidu spasenja. Kur'an priznaje

⁷² Usp. *Isto*, str. 185.

⁷³ Usp. *Isto*, str. 186.

⁷⁴ Usp. TAJNIŠTVO ZA NEKRŠĆANE, *Smjernice za dijalog između kršćana i muslimana*, Radosna vijest, Sarajevo, 1978., str. 79.

⁷⁵ Usp. M. BORRMANS, *Smjernice za dijalog između kršćana i muslimana*, Nadbiskupijski duhovni stol, Zagreb, 1984., str. 70.

Kristov moralni autoritet, ali ne i njegov nadnaravni autoritet. Mogli bismo reći da je za muslimane, kao i za Židove, Isus Krist svojevrsni kamen spoticanja. To možemo vidjeti u činjenici da su teologija o Bogu Ocu i etika ljudskog života u osnovi isti za kršćane, Židove i muslimane, ali nedostaje veza između ta dva elementa – Isus Krist. On je posrednik između Boga i čovjeka, što islam, jednako kao i židovstvo, ne poznaje. Zato u islamu nedostaju milost, otkupljenje i spasenje – elementi koji su od ogromne važnosti u kršćanstvu. Nadalje, ako se nađu u situaciji da žive, jedu i piju zajedno, kršćani i muslimani se često susreću s teškim problemima zabrana koje se odnose na hranu, o čemu je već pisano u prvom dijelu rada. Naime, mnogi redci u Kur'anu muslimanima zabranjuju, primjerice, svinjsko meso i sve ono što je zaklano u nečije drugo, a ne u Alahovo ime, a također, Kur'an se protivi i alkoholu te kockanju, čemu se mnogi kršćani ne odupiru. Sve to može omesti i najiskrenije te najsrdačnije odnose kršćana i muslimana te naravno utjecati na uspješnost dijaloziranja.⁷⁶

3.3. Dijalog s islamom

Kao što smo već ranije u tekstu mogli vidjeti, nijedan istinski musliman ne odobrava nasilje koje provode islamističke radikalne skupine. Dijalog je veoma bitan u međureligijskim odnosima, pogotovo iz razloga što kršćani i muslimani žive zajedno u raznim situacijama. Činjenica je da i jedni i drugi moraju proširiti svoj dijalog i suradnju u, sve više, međusobno povezanim i pluralističkim društvima, što predstavlja svojevrsni dvosjekli mač jer to može biti izvor neočekivanih prednosti ili ipak, uzrok dodatnim napetostima.⁷⁷ Prvotno, treba se osloboditi svake predrasude u razgovorima sa bilo kojim čovjekom koji nije naše vjere, pa tako i sa muslimanima. Dakle, treba ispraviti i preinačiti samovoljne osude i ukorijenjene predrasude ako želimo da se naš susret i suradnja s pripadnicima muslimanske vjeroispovijesti odvijaju u duhu istine i ljubavi prema bližnjemu.⁷⁸ Naravno, ovo vrijedi za obje strane, tako da i pripadnici muslimanske vjeroispovijesti moraju biti spremni uzvratiti istom mjerom. Štoviše, muslimani ne bi trebali od kršćana tražiti da se odreknu svoje vjere, kao što je to nažalost slučaj u mnogim mjestima gdje muslimani predstavljaju većinski dio stanovništva. Također, vrlo je bitno nadići svađe i razmirice iz prošlosti te se fokusirati

⁷⁶ Usp. *Isto*, str. 70.

⁷⁷ Usp. *Isto*, str. 20.

⁷⁸ Usp. *Isto*, str.58.

isključivo na budućnost.⁷⁹ Takav pristup bi i jednoj i drugoj strani trebao omogućiti sasvim normalno dijalogiziranje. Vrlo važno je razdvojiti islamiste od muslimana, što je također jedan od preduvjeta za uspješan međureligijski dijalog. Onaj tko želi ući u dijalog s nekim, prije svega prema sugovorniku mora izraziti duboko poštovanje te mu treba u potpunosti priznati pravo da bude drugačiji od njega. Od kršćana i muslimana koji sudjeluju u dijalogu se traži da shvate kako je moguće prihvatiti upravo to pravo na različitost, s razumijevanjem i suradnjom na svim duhovnim i materijalnim razinama.⁸⁰ Nadalje, neki muslimani su uvjereni da kršćani, ako ih cijene i čak vole kao pojedince, ne vole i ne cijene njihovu zajednicu. Upravo se u ovoj točki trebamo preispitati ako uistinu želimo raskinuti s prošlošću koja je produbljava, a i danas produbljuje rascjep između muslimanskog istoka i zapada. Kao kršćani, trebali bismo se posebno zanimati za društvenu osobnost muslimana, za njihove društvene i religiozne probleme te im pri tome pomagati koliko je to moguće.⁸¹ S druge strane, upravo iz tog razloga bi bilo poželjno da i muslimani bolje upoznaju navike i uvjerenja nas kršćana te da ne očekuju od nas odmicanje od naših stavova. Naime, to ne možemo prihvatiti kako ne bismo zapali u relativizam. Za nas, dijalog predstavlja nešto ozbiljno, odnosno nešto što se duboko ukorjenjuje u našu vjeru. U ovom slučaju, dijalog nije više svojevrsna borba protiv sebe samih, nego sučeljavanje s drugim.⁸²

Također, osim poštovanja, treba ići još i dalje te dopustiti da nam ta različitost postavlja određena pitanja, što nije nimalo laka stvar za bilo kojeg kršćanina koji za sebe vjeruje da je upravo on baštinik konačne Božje riječi o sudbini čovjeka.⁸³ Ovdje uviđamo bitnu dimenziju poniznosti, trebamo se učiniti poniznima, kao što nas je Isus Krist učio. Hans Küng piše kako je kršćansko poimanje islama teklo od ignorancije, preko arogancije pa na kraju sve do tolerancije.⁸⁴ Mora se priznati da se posljednjih desetljeća, sve veći broj vjernika različitih religija, pa tako i kršćanstva i islama, našlo u kontaktu, ponekad čak i slučajno, i to ne samo u „dalekim zemljama“ nego i u Europi. To je pomoglo nama kršćanima da shvatimo kako naša religija nije jedina u svijetu nego je samo jedna od religija na svjetskoj ljestvici, tako da smo shvatili da trebamo vrednovati i ljude ostalih vjeroispovijesti. Međutim, to ne znači da bismo se trebali pokoravati pred islamom ili bilo kojom drugom religijom. Naime, to nam zasigurno

⁷⁹ Usp. TAJNIŠTVO ZA NEKRŠĆANE, *Smjernice za dijalog između kršćana i muslimana*, str. 42.

⁸⁰ Usp. *Isto*, str. 20.

⁸¹ Usp. *Isto*, str. 44.

⁸² Usp. *Isto*, str. 42.

⁸³ Usp. D. GIRA, *S onu stranu tolerancije – susret religija*, AGM, Zagreb, 2008., str 36.

⁸⁴ Usp. *Kršćanstvo i svjetske religije – islam*, str. 41.

može pomoći da u dijalogu s pripadnicima islamske vjeroispovijesti, njima također posvijestimo da nemuslimani nisu nevjernici, kako muslimanski fundamentalisti često znaju misliti te da svatko ima pravo braniti svoju religiju. Još jedan razlog za pokušaj dijalogiziranja bismo trebali pronaći u činjenici da su u pitanjima Objave svi ljudi jednaki.⁸⁵ Naime, Bog želi jednak položaj za sve, a kao najdublje obrazloženje jednakog stupnja religija, Lessing, o kojemu Kuschel piše, navodi Božju ljubav. Bog neće u budućnosti odlučiti ljubi li ljude svih religija; on se za tu soluciju već odlučio. Dakle, Bog je sâm želio dokinuti redosljed između religija, jer se njih više ne može razlikovati, a to se misli u smislu da pred Bogom više ne postoji hijerarhija istina među njima.⁸⁶ Međutim, ako je to uistinu tako, možemo se upitati čemu onda Krist? Ranije smo mogli vidjeti da je Krist kamen spoticanja u islamu te da muslimani ne priznaju Kristovu božansku narav. Stoga, dolazimo do pitanja jedincatosti Krista i pluralnosti religija, budući da mi smatramo kako Duh Sveti sve ljude povezuje s Crkvom i Kristovim otkupljenjem te da se zato u svim religijama nalaze zrake istine koje rasvjetljuju svakog čovjeka. Naravno, treba naglasiti da nemaju sve religije jednake elemente spasenja, ali dijalog ostalih religija s Crkvom povećava u religijama mogućnost da budu posrednice s Kristom. Također, bitno je napomenuti kako kršćanstvo ne treba isključiti svoju pretenziju na superiornost i apsolutnost radi dijaloga s ostalim religijama, a u ovom slučaju dijaloga s islamom. Svaka religija ima svoje istine i ne može ih se odreći, nego ih unosi u dijalog. Dakle, ako se kršćani odreknu svojih istina, neće više biti kršćani i neće biti dijaloga, jer dijalog pretpostavlja istine kojih se pojedina religija ne može i ne treba odreći. Upravo zato kršćanski poziv na jedinstvenost Isusa Krista i jedini put spasenja daje dijalogu s religijama fascinantnost, povjerenje te osjećaj bogatstva koje Crkva unosi u međureligijski dijalog.⁸⁷

Nadalje, Papa Franjo vrlo često izražava zabrinutost za stanovnike Iraka, Sirije i cijeloga Bliskoga Istoka. Sve koji snose odgovornost za sudbine naroda poziva na pojačano zauzimanje da se svim prognanicima, uključujući i kršćane, omogući da ostanu u svojoj domovini. Papi je nezamisliv Bliski Istok bez kršćana koji su ondje dvije tisuće godina pronosili Kristovo ime. Papa se istodobno zauzeo za traženje konstruktivnog dijaloga s islamom, temeljenoga na uzajamnom poštovanju i

⁸⁵ Usp. K.J. KUSCHEL, *Od sporenja k natjecanju religija, Lessing i izazov islama*, Svjetlo riječi, Sarajevo – Zagreb, 2003., str. 277.

⁸⁶ Usp. *Isto*, str. 276.

⁸⁷ Usp. T. IVANČIĆ, Jedincatost Isusa Krista i pluralizam religija, u: <https://www.areopag.hr/jedincatost-isusa-krista-i-pluralizam-religija/> (28.08.2019.)

prijateljstvu. Papinsko vijeće za međureligijski dijalog je 2015. godine donijelo izjavu u kojoj tvrde da je u to vrijeme postojalo više nego ikada prostora za dijalog s islamom. Izjava oštro osuđuje sve one koji smatraju da ubijaju u ime Boga, tvrdeći da to nije samo uvreda za Boga, nego i za cijeli ljudski rod. Ovaj primjer nam još jasnije pokazuje koliko bi nam međureligijski dijalog trebao biti bitan u vjerskom životu te da bismo mi kršćani itekako trebali poraditi na tome, a nadamo se da ćemo što prije naići na jednaku želju za tim i kod pripadnika islamske vjeroispovijesti.

3.3.1. Sudionici te načini i putevi dijaloga

Vrlo bitno je napomenuti da istinski dijalog postoji samo ako se odvija između osoba i zajednica, a ne između sustava i religija.⁸⁸ U tom smislu, možemo raščlaniti koje su to osobe, a koje zajednice koje sudjeluju u ovakvoj vrsti dijaloga. Naravno, dijalog se tiče kršćana i muslimana te njihovih zajednica. Što se toga tiče, dugo vremena su kršćanske crkvene zajednice arapskog Srednjeg Istoka, Bizantskog Carstva i europskog Zapada bile jedine odgovorne za dijalog s islamom, dok danas to nije više slučaj. Naime, Drugi vatikanski sabor i razni Sabori Ekumenskog Vijeća Crkava su pokazali da kršćanske zajednice postoje svugdje diljem svijeta i da rade na ekumenskom približavanju ili se nalaze u potrazi za kanonskim zajedništvom. Kršćani i muslimani su svugdje pozvani da se susreću te da si međusobno pomažu.⁸⁹ U današnje vrijeme, oni zajedno rade na čak pet kontinenata i to u svim područjima života. Također, svugdje su kršćanske crkvene zajednice odgovorne za nove odnose koje mogu ostvariti s muslimanskim zajednicama. Dakle, ove zajednice trebaju, osluškujući znakove Duha, ispitati sadašnje opsege te mogućnosti za islamsko-kršćanski dijalog, tako što će svoje članove obučavati u tom duhu, kako bi bili otvoreni za susret te kako bi razvili brigu za dijalog.⁹⁰ Također, treba naglasiti da kršćani, u svojoj privrženosti transcendentnosti i imanentnosti, ne smiju zaboraviti da će njihov dijalog s muslimanima biti relativno lakši ako najprije pođu od Božje neograničenosti.⁹¹

Naravno, druga zajednica koja treba sudjelovati u ovom dijalogu jest muslimanska zajednica. Gdje god bili, muslimani vrlo dobro znaju da pripadaju materinskoj zajednici koja se naziva „Umma“, što polazi od riječi *umm* (majka). Razlog

⁸⁸ Usp. M. BORRMANS, *Smjernice za dijalog između kršćana i muslimana*, str. 25.

⁸⁹ Usp. *Isto*, str. 12.

⁹⁰ Usp. *Isto*

⁹¹ Usp. *Isto*, str. 13.

za takav naziv zajednice jest što ih ta zajednica, baš poput majke odgaja i hrani, prožima i obuhvaća te podržava. Islam je takav, u njemu prevladava ujedinjeno društvo u kojem se svi, usprkos mnogobrojnim razlikama što se tiče rase, jezika ili civilizacije, osjećaju solidarno i poput braće. Važno je napomenuti to da se muslimanski sudionici islamsko-kršćanskog dijaloga nalaze u kulturnom kontekstu i nacionalnim situacijama koje na njih utječu jednako koliko i njihova vjera.⁹² Naime, arapski muslimani, iako su u manjini unutar islamske cjeline, jer ih je samo oko 20%, ipak u njoj imaju glavno mjesto na geografskom i kulturnom planu. Imaju jedinstven utjecaj upravo zato što su bili širitelji islama tijekom prvih stoljeća islamskog pokreta i jer je na njihovom jeziku napisan i još uvijek svugdje recitiran Kur'an, sveta knjiga muslimana. Pored arapskih muslimana, nearapski muslimani su također svjesni da predstavljaju izvorne oblike povijesnog islama. Dakle, islam je sa svojim zajednicama rasprostranjen po čitavom svijetu te možemo vidjeti kako Borrmans spominje indo-pakistanski islam, indonežanske muslimane te, primjerice, kineski, iranski ili turski islam.⁹³

S obzirom na pripadnost svim tim društveno-kulturnim područjima suvremenog islama, muslimanski sudionici dijaloga trebaju susresti svoje kršćanske sugovornike. U tome je svaki narod znao sačuvati svoj jezik i kulturu te u svoj islam uklopiti mnoge religiozne vrijednosti iz svoje daleke prošlosti. Nadalje, ispovijedanje vjere i pokoravanje moralnom uzoru imaju, jednako kao i u kršćanstvu, tisuće lokalnih boja i kulturnih raznolikosti i zato treba znati ocijeniti njihove mogućnosti za dijalog. Primjerice, senegalski islam nije isti kao i nigerijski islam, isto kao što talijanski katolicizam nije jednak onom francuskom. Upravo zato nikad ne bi trebalo zaboraviti na postojanje moćnih čimbenika jedinstva koji utječu na muslimanske zajednice tamo gdje se one nalaze.⁹⁴ Neki muslimani bi željeli da islamska civilizacija i danas zadobije moćnu ulogu, s istim uspjehom, preko lingvističkih i ideoloških granica, kao što je to bio slučaj ranije, što može predstavljati određenu prepreku za uspješno dijalogiziranje s kršćanskim svijetom.⁹⁵ Također, treba napomenuti i to da se muslimanski sudionici dijaloga nalaze u širokom okviru jedinstva muslimanskog svijeta, s tisuće religioznih, etničkih, lingvističkih i političkih razlika. Iz svega toga proizlazi velika razlika

⁹² Usp. *Isto*

⁹³ Usp. *Isto*, str. 14.

⁹⁴ Usp. *Isto*, str. 14.-15.

⁹⁵ Usp. *Isto*, str. 15.

mišljenja, stavova te ponašanja, a sve to se odražava na mogućnosti i granice islamsko-kršćanskog dijaloga.⁹⁶

Zato bi bilo korisno spomenuti nekoliko tipova muslimana, iako ćemo moći uočiti da u svakodnevnom životu pripadaju istovremeno nekoliko vrsta tipova. Kao prvi tip, autor navodi muslimane iz pučkih sredina koji imaju zajedničku brigu o održavanju tradicionalne navike i zajedničke vjere u kojoj su doživljene određene religijske vrijednosti „biblijskog čovjeka“.⁹⁷ Bilo da potječu iz modernog ili tradicionalnog svijeta, ovi „tihi“ muslimani su često prvi sudionici dijaloga jer su uvijek otvoreni za vrijednosti vjere i molitve, rada i djelovanje milosti, a također su i sposobni da već na razini jezika razviju dijalog koji se ne odnosi samo na posao ili susjedstvo, već i na doživljenu vjeru, preuzetu patnju, njegovano prijateljstvo ili, pak, nadvladanu smrt.⁹⁸ Drugi tip predstavljaju oni muslimani religiozne, tradicionalističke ili reformističke kulture. Ovi religiozni su uvijek suvremeni i zakoniti svjedoci dugog duhovnog traženja i dubokog filozofskog promišljanja, dok tradicionalisti više vole govoriti o svojim religioznim iskustvima jezikom velikih učitelja muslimanske misli, pritom odbijajući razvoj modernih evolucija u tok kojih su nastale tekstovne kritike, društvene nauke ili religiozna psihologija. Reformisti su, ipak, više zaokupljeni svojevrsnim dokazivanjem kako je islam pomirljiv s racionalnošću i naučnim metodama modernog svijeta.⁹⁹ Nadalje, autor kao treći tip navodi muslimane moderniste, one muslimane dvostruke kulture. Ovoj skupini pripadaju muslimani koji su, osim svoje nacionalne kulture i islamskog znanja, zbog političkih, tehnoloških ili ekonomskih razloga, prihvatili drugu kulturu, npr. europsku ili američku, istočnu ili zapadnu. Oni smatraju da mogu prihvatiti vrijednosti, jezik i metode druge kulture, a da pritom ne zanijekaju muslimansku autentičnost. Upravo ovi muslimani modernisti, koji su na svoj način humanisti, više su nego drugi pozvani da sretnu kršćane i ljude dobre volje te da s njima pokušaju ostvariti uspješan dijalog.¹⁰⁰ Na samom kraju, autor kao četvrti tip navodi muslimane fundamentaliste ili integriste. To su oni muslimani koji žele da islam napokon bude primijenjen u svim sferama javnog i privatnog života, budući da su uvjereni da je Zakon koji im je Bog objavio u Kur'anu, odraz neusporedivog savršenstva bez premca Božje

⁹⁶ Usp. *Isto*, str. 17.

⁹⁷ Usp. *Isto*

⁹⁸ Usp. *Isto*, str. 18.

⁹⁹ Usp. *Isto*

¹⁰⁰ Usp. *Isto*, str. 19.

volje.¹⁰¹ Kršćani koji sudjeluju u dijalogu će više ili manje biti u prilici susresti muslimane ovakvih sklonosti, čak iako je suradnja s njima ponekad otežana. Ipak, oni predstavljaju islam koji je siguran u sebe i lišen je svih kompleksa, a njihova revnost prema Bogu i privrženost njegovom Zakonu ima određene sličnosti s kršćanima integristima. Sve to za njih predstavlja određene vjerske vrijednosti koje traže poštovanje i zato, oni će možda direktnije, zanemarujući neugodnosti susreta prepoznati i cijiniti rasprave te potaknuti kršćane na njih.¹⁰² Međutim, usprkos ovakvim, pomalo idealnim navodima Borrmansa, rekao bih da su upravo muslimani nerijetko oni koji će mnogo teže pristati na dijalogiziranje.

Na kraju, važno je također osvrnuti se i na načine i puteve dijaloga. Kao što ranije u tekstu stoji, vrlo je bitno da međusobno primimo jedni druge. Muslimani trebaju poštovati našu religioznu tradiciju, kao i mi kršćani muslimansku i svaki dijalog bi trebao time početi. Ključno je da i jedni i drugi imaju čvrstu vjeru i dobru volju. Također, potrebno je i da jedni druge razumiju u vidu upoznavanja druge strane koja sudjeluje u dijalogu te njezine religije. Nadalje, vrlo je važno shvatiti da kršćani i muslimani mogu jedni drugima pomoći da bolje odgovore na osnovna pitanja o svijetu, Bogu i čovjeku. Posljednja stvar koju Borrmans spominje kada govori o načinima i putevima dijaloga jest to da se sudionici islamsko-kršćanskog dijaloga trebaju odvažiti i usuditi uopće upustiti u svojevrsnu avanturu poput dijaloga. Naime, dijalog ne mora biti savršen, a čak je i dobro da ponekad prolazi kroz periode sumnji i zastoja koji prisiljavaju sudionike da objasne razloge njihovog susreta te motive suradnje.¹⁰³

3.3.2. Granice međureligijskog dijaloga i važnost kršćanskog navještaja

Vrlo je bitno napomenuti da postoje određene granice međureligijskog dijaloga. Naime, sudionici međureligijskog dijaloga ne ostavljaju po strani vlastito vjersko uvjerenje, izbjegavajući na taj način relativizam, koji danas možemo uočiti kao izravnu posljednicu pluralizma, koji zahtijeva opće i skupne vrijednosti u životu. Govor o pluralizmu potječe od suvremenog relativizma, odnosno od uvjerenja da apsolutna, objektivna i jedina istina zapravo ne postoji.¹⁰⁴ Također, Joseph Ratzinger smatra da je relativizam postao središnjim problemom vjere. On smatra da kršćani tijekom

¹⁰¹ Usp. *Isto*

¹⁰² Usp. *Isto*, str. 20.

¹⁰³ Usp. *Isto*, str. 25.-27.

¹⁰⁴ Usp. N. DOGAN, *Religije i spas. Izvan Crkve nema spasa*, Biblioteka Diacovensia, Đakovo, 2013., str. 168.

dijalogiziranja ne smiju upasti u zamku relativizma. Naime, dijalog za relativističko mišljenje znači da vlastitu vjeru i uvjerenja drugih treba podići na istu razinu, tako da se sve svodi na razmjenu relativnih te jednakovrijednih mišljenja, s ciljem da se postigne najveća moguća mjera suradnje i integracije između različitih religijskih shvaćanja. Relativizam se često predstavlja ljudima kao istinska i ljudima naklonjena filozofija, koja je jedina u stanju jamčiti demokraciju i toleranciju, a zapravo vodi marginalizaciji onih koji i dalje brane kršćanski identitet i zahtjev za univerzalnošću istine i spasenja u Isusu Kristu, a to je pogrešan pojam tolerancije.¹⁰⁵

Nadalje, važno je napomenuti i to kako kršćani, prilikom dijalogiziranja s islamom, kao i s ostalim religijama, ne smiju zaboraviti na važnost kršćanskog navještaja te poziva na misijsko djelovanje. Ovdje se također možemo osvrnuti na Josepha Ratzingera, koji također promišlja o odnosu između dijaloga i misijskog djelovanja. On se pita treba li misijsko djelovanje prestati i biti nadomješteno dijalogom? Ratzinger to odlučno odbija jer smatra da bismo se tako odrekli istine i tvrdi da bi se dijalog i misijsko djelovanje trebali međusobno prožimati, umjesto da budu suprotstavljeni i to zato što danas u svijetu susrećemo ljude koji preko svoje religije uočavaju Boga i pokušavaju živjeti u odnosu s njime. Zato Ratzinger tvrdi da kršćansko naviještanje mora postati dijaloški proces jer trebamo drugome otvoriti skrivenu dubinu onoga što je već dodirnuo u svojoj vjeri.¹⁰⁶

3.4. Zaključno o islamu onkraj fundamentalizma

Odnosi među narodima te gospodarsko-društveni razvitak predstavljaju dva problema koji zaokupljaju današnji svijet, a u ovom dijelu rada smo se posebno osvrnuli na odnos između muslimana i kršćana s tendencijom da se nadvlada islamski fundamentalizam u onom negativnom kontekstu. Dijalog smo istaknuli kao put ka nadvladavanju fundamentalizma, jer uz zdrav dijalog te uvažavanje svakog pojedinca svoje, a pogotovo druge religijske pripadnosti, islam je u stanju nadići sve ono negativno što fundamentalizam može donijeti ako se pogrešno tumači. Uspješna rješenja mogu doći samo kad dođe do određenog popuštanja među narodima, u ovom slučaju među kršćanima i muslimanima, s ciljem uspostave društva koje će biti više

¹⁰⁵ Usp. J. RATZINGER, *Nazvao sam vas prijateljima. Zajedništvo na putu vjere*, Verbum, Split, 2008., str. 5.-14.

¹⁰⁶ Usp. J. RATZINGER, *Crkva, Izrael i svjetske religije*, str. 100.-103.

bratsko nego što je to slučaj danas.¹⁰⁷ Mogli bismo reći da je cilj dijaloga doći do zajedništva, a u ovom slučaju se zajedništvo ostvaruje po bratstvu u miru. Činjenica da se i kršćani i muslimani nalaze pred istim problemima i istim pogibeljima bi nam trebala pomoći da se ujedinito jer dijalog nije samo čin ljubavi, nego također sa sobom nosi i nadu.¹⁰⁸

Dakle, za uspješan dijalog potrebno je dobro raspoloženje i tolerancija od obje zajednice, kako kršćanske, tako i muslimanske. Međutim, za nadvladavanje islamskog fundamentalizma potrebno je da pripadnici muslimanskih zajednica ni u kojem slučaju ne opravdavaju nasilje koje je prisutno u ekstremističkim muslimanskim skupinama, o kojima je pisano u drugom dijelu rada. Zaključno, islam je religija kao i sve druge, a mi imamo potpunu slobodu u tome na koji način ćemo shvatiti islam. Neki sudovi mogu biti pristrani i pogrešni, ali sasvim je jasno da ne možemo biti potpuno ravnodušni prema tako velikom religioznom pokretu kao što je islam. Prvotno, trebali bismo islam promatrati kao vjeru, hod prema Bogu i kao dovršenje čovjeka u Bogu, što je glavno, a ako mi kršćani, bilo da smo laici ili svećenici ili redovnici, ne dospijemo na tu razinu, dobit ćemo samo protivan rezultat u islamsko-kršćanskom dijalogu koji priželjkujemo. Ako uspijemo u tome da islam prije svega promatramo kao vjeru, a muslimane upoznamo kroz njihove religiozne vrednote koje im daju smisao života, onda musliman kojeg susretamo neće više biti u našim očima protivnik iz povijesnih ili sadašnjih borbi, nego vjernik koji se, kao i svaki od nas nastoji podložiti Bogu i njegovoj volji. Na taj način u tome vjerniku otkrivamo brata koji može potpuno promijeniti naš pogled na muslimanski svijet te konačno otvoriti vrata iskrenom i istinskom dijalogu.¹⁰⁹ Naravno, ovo bi također trebalo vrijediti za muslimansku zajednicu prilikom obraćanja kršćanskoj i upravo to bi mogao biti ključ za uspješno nadvladavanje islamskog fundamentalizma u onom negativnom i, naravno, neželjenom smislu.

Na samom kraju rada, možemo se zapitati je li dijalog krajnji cilj? Ovdje ponovno možemo spomenuti Josepha Ratzingera, koji je znao biti poprilično oštar kad je u pitanju pokušaj dijaloga s islamom. Naime, Ratzinger je kao veliki problem u islamu naglasio nedostatak jednog autoriteta i zato tvrdi da tu nema pravovjerja. On govori kako, kad se upuštamo u dijalog, mi zapravo ne dijalogiziramo s islamom, nego sa određenim skupinama. Nadalje, naglašava kako je islam potpuno drugačija religija od

¹⁰⁷ Usp. TAJNIŠTVO ZA NEKRŠĆANE, *Smjernice za dijalog između kršćana i muslimana*, str. 67.

¹⁰⁸ Usp. *Isto*, str. 69.

¹⁰⁹ Usp. *Isto*, str. 84.

kršćanstva te zapadnog društva i to suživot ne čini laganim. Za njega, dijalog se temelji na središnjosti osobe, što nadilazi ideološke i kulturalne kontraste. Temeljna Ratzingerova ideja jest da dijalog s islamom i drugim religijama zapravo ne može biti teološki i religiozni, već umjesto toga mora biti dijalog kultura i civilizacija. Dok je za svetog Ivana Pavla II. dijalog s islamom trebao biti otvoren za suradnju u svemu, čak i u molitvi, Ratzinger je usmjeren na više važnih točaka. Za njega teologija nije ono što je toliko važno, barem ne u ovoj fazi povijesti. Ono što je važno jest činjenica da je islam vjera koja se sve više razvija i sve više postaje opasnost za Zapad i svijet. Ta opasnost nije u islamu u cjelini, ali je zato u određenoj viziji islama koji se nikad otvoreno ne odriče nasilja, terorizma ili fanatizma. Kao odgovor na pitanje je li dijalog krajnji cilj, možemo odgovoriti da nije, što možemo temeljiti na mišljenju Josepha Ratzingera koji tvrdi da ako želimo pronaći zajednički temelj, moramo izaći iz vjerskog dijaloga te dati humanističke temelje tom dijalogu. Znači, humanizam je za njega univerzalni faktor i naglašava važnost ljudske osobe, dok religije mogu biti faktor sukoba i podjela.¹¹⁰

¹¹⁰ Usp. <https://www.bitno.net/academicus/filozofija-academicus/kada-se-civilizacije-susrecu-benedikt-xvi-islam/> (27.08. 2019.)

ZAKLJUČAK

U ovom radu nastojali smo prikazati odnos između islama i islamskog fundamentalizma, koji, ako ga se shvati na pogrešan način, dovodi do mnogih problema, ne samo za muslimanski narod, nego i za čitav svijet. Na tom tragu, prvotno je bilo potrebno upoznati se s religijom islama te mentalitetom i navikama muslimanskih vjernika. Nakon toga, središnji dio rada je posvećen islamskom fundamentalizmu, krivom poimanju istog, problemima koji dolaze sukladno s tim te mogućim rješenjima za dokidanje nasilja u islamu. Posljednji dio je istaknuo važnost dijaloga kao mogućeg puta za nadvladavanje islamskog fundamentalizma, načine i putove dijaloga, ali također i određene poteškoće na koje možemo naići pri pokušaju dijalogiziranja s islamom.

Čitajući uvodne misli o islamu, možemo zaključiti kako je islam kao druga najraširenija religija svijeta, odmah iza kršćanstva, vrlo utjecajan diljem svijeta. Upoznavajući bolje mentalitet prosječnog muslimana, nerijetko možemo naići na tendenciju za nadmoći, što ni ne čudi ako uzmemo u obzir da je u Kur'anu *moć* naglašena na mnogim mjestima, dok kod nas kršćana, Biblija u velikoj mjeri spominje *ljubav*. Upravo u tome možemo vidjeti bitnu razliku u mentalitetu muslimana i kršćana. Ta muslimanska težnja za nadmoći nerijetko rezultira nasiljem nad nedužnim ljudima te pokušaju uspostave *šerijata* oružjem. Iako islam zabranjuje poroke poput alkohola i kocke, smatram da bi pažnju u današnje vrijeme trebali više usmjeriti ka dokidanju nasilja jer se nasiljem gube mnogi ljudski životi, koji bi ipak trebali biti na prvom mjestu svakom vjerniku, neovisno kojoj religiji pripada.

Nadalje, kada je riječ o islamskom fundamentalizmu, možemo zaključiti da se fundamentalizam u općenitom smislu poprilično razlikuje od islamskog shvaćanja tog pojma. Naveli smo kako fundamentalizam u svom izvornom obliku označava nešto što se bazira na svoje temelje i u Europi se to shvaća na takav način, dok je u islamu, koji za cilj ima osnivanje „Božje države“, u velikoj mjeri došlo do iskrivljenog shvaćanja fundamentalizma, što predstavlja opasnost ne samo za Europu, nego i za čitav svijet. Do opasnosti dolazi u trenutku kada se ljudima koji ne njeguju takav život i stavove, želi nametnuti islam kao jedina ispravna religija. Kao što stoji u tekstu, često islamski fundamentalisti, fanatici i ekstremisti nazivaju nevjernicima sve pripadnike drugih religija, što je suludo po svim kriterijima. Ranije u tekstu smo uočili neodvojivost islama od kulture njegovih vjernika i bitno je naglasiti kako nitko ne zahtijeva od islama

da se odrekne svoje kulture, nego da preispita svoje radikalne stavove kako bi se došlo do zajedničkog rješenja i mirnog suživota.

Kad je riječ o ovoj temi, problem se nalazi i u činjenici da muslimani, neovisno u koji dio svijeta došli, često očekuju da se svi drugi prilagođavaju njima, njihovoj vjeri, običajima te kulturi općenito. Smatramo da je poprilično licemjerno zahtijevati da se kršćani u Europi prilagođavaju muslimanima, posebno ako uzmemo u obzir kakav je položaj kršćana u muslimanskim zemljama, što smo najbolje mogli vidjeti u Siriji proteklih godina. Naime, u Siriji su ubijeni mnogi kršćani iz razloga što se nisu željeli obratiti na islam, a također je od strane militantnog ISIL-a uništeno i nekoliko stotina crkava. Iako nijedan istinski musliman ne bi to trebao podržavati, kao što stoji u tekstu, ovakve ekstremističke skupine su povezane s islamom, što također može dovesti do poteškoća tijekom islamsko-kršćanskog dijaloga, o čemu smo pisali u posljednjem dijelu rada. Također, mnogi prigovaraju kako smo mi kršćani u Europi dali muslimanima neograničeno pravo na vjeroispovijedanje, pa i pravo da grade vjerske objekte, dok kršćani u Saudijskoj Arabiji, Ujedinjenim Arapskim Emiratima, Libiji, Alžiru ili Jemenu to pravo nemaju. Nažalost, to je točno i ovim primjerom želimo potkrijepiti naše mišljenje o licemjerju muslimana koji se naseljavaju u Europu te traže da se mi kršćani njima prilagođavamo. Nadalje, ne bismo trebali smatrati da zbog toga trebamo s navedenim zemljama zaratiti, ali trebali bismo pokušati izboriti se za prava nas kršćana.

Promatrajući posljednji dio koji govori o dijalogu, smatramo najvažnijim naglasiti to da se kršćani tijekom dijalogiziranja nipošto ne smiju odreći svojih vjerskih uvjerenja niti ih relativizirati. Ne smijemo biti mlaki u međureligijskom dijalogu niti činiti kompromise, jer u protivnom više ne bi bilo riječi o dijalogu. Također, prilikom dijalogiziranja se mora vidjeti jasna razlika između nas i islamskih fundamentalista. Naime, nipošto nije ispravno nasilno pokušavati obratiti ljude na vlastitu vjeru. Istinska vjera se ne može nametnuti, ona se može samo slobodno prihvatiti. Zaključno, možemo reći da dijalog nije krajnji cilj, ali može biti od velike koristi ako ni u jednom trenutku ne zapostavi važnost navještaja Isusa Krista te ako je dio cjelokupnog misijskog poslanja Crkve.

BIBLIOGRAFIJA

Knjige:

1. BORRMANS, MAURICE, *Smjernice za dijalog između kršćana i muslimana*, Nadbiskupijski duhovni stol, Zagreb, 1984.
2. BOŽIČEVIĆ, EDICIJE, *Islam. Povijest i religija*, Ključ nebeski, Zagreb, 2010.
3. BUČAN, DANIEL, *Vrijeme islama*, Školske novine, Zagreb, 1991.
4. BULAČ, ALI, *Islam i demokracija. Teokracija i totalitarizam*, NIPP Ljiljan, Sarajevo – Ljubljana, 1995.
5. ČANČAR, NUSRET – KARIĆ, ENES, *Islamski fundamentalizam – šta je to?*, Mešihat Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, Sarajevo, 1990.
6. DOGAN, NIKOLA, *Religije i spas. Izvan Crkve nema spasa*, Biblioteka Diacovensia, Đakovo, 2013.
7. ESPOSITO, JOHN LUIS, *Što bi svatko trebao znati o islamu*, FTI, Zagreb, 2003.
8. GNILKA, JOACHIM, *Biblija i Kur'an*, KS, Zagreb, 2007.
9. HAMIDULLAH, MUHAMED, *Uvod u islam*, Međunarodna zajednica za pomoć muslimanima Bosne i Hercegovine, Zagreb, 1993.
10. HATHOUT, HASSAN, *Čitanje muslimanskog uma*, Dobra knjiga, Sarajevo, 2014.
11. KÜNG, HANS – VAN ESS, JOSEF, *Kršćanstvo i svjetske religije. Islam*, Svjetlo riječi, Livno, 1995.
12. KUSCHEL, KARL – JOSEF, *Od sporenja k natjecanju religija. Lessing i izazov islama*, Svjetlo riječi, Sarajevo – Zagreb, 2003.
13. KUSCHEL, KARL – JOSEF, *Židovi. Kršćani. Muslimani. Podrijetlo i budućnost*, Svjetlo riječi, Sarajevo, 2011.
14. MARKOVIĆ, LUKA, *Polemika ili dijalog s islamom?*, Svjetlo riječi, Livno, 1995.
15. OPĆI RELIGIJSKI LEKSIKON, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Zagreb, 2002.
16. RATZINGER, JOSEPH, *Crkva, Izrael i svjetske religije*, Verbum, Split, 2007.
17. RATZINGER, JOSEPH, *Nazvao sam vas prijateljima. Zajedništvo na putu vjere*, Verbum, Split, 2008.
18. TAJNIŠTVO ZA NEKRŠĆANE, *Smjernice za dijalog između kršćana i muslimana*, Radosna vijest, Sarajevo, 1978.

Internetski izvori:

<https://ika.hkm.hr/novosti/papina-opca-audijencija-posvecena-dogadanjima-u-abu-dhabiju/> (*pristupljeno 29.08.2019.*)

<https://www.arenopag.hr/jedincatost-isusa-krista-i-pluralizam-religija/> (*pristupljeno 28.08.2019.*)

<https://www.bitno.net/academicus/filozofija-academicus/kada-se-civilizacije-susrecu-benedikt-xvi-islam/> (*pristupljeno 27.08. 2019.*)